

Kohtulahendite kogumik

ÜLDKOHTU OTSUS (kolmas koda laiendatud koosseisus)

28. veebruar 2018*

Lepinguväline vastutus – Teenuste hanked – Hankemenetlus – Vastuvõetavus –
Menetluse kuritarvitamine – Huvide konflikt – Hoolsuskohustus – Võimaluse kaotamine

Kohtuasjas T-292/15,

Vakakis kai Synergates – Symvouloi gia Agrotiki Anaptixi AE Meleton, endine Vakakis International – Symvouloi gia Agrotiki Anaptixi AE, asukoht Ateena (Kreeka), esindajad: *solicitor* B. O'Connor ning advokaadid S. Gubel ja E. Bertolotto,

hageja,

versus

Euroopa Komisjon, esindajad: esialgu F. Erlbacher ja E. Georgieva, hiljem E. Georgieva ja L. Baumgart,

kostja,

mille ese on ELTL artikli 268 alusel esitatud nõue hüvitada kahju, mida hageja kandis väidetavalt selle tõttu, et komisjon pani hankes „Albaania toiduohutussüsteemi tugevdamine“ (EuropeAid/129820/C/SER/AL) toime õigusrikkumised,

ÜLDKOHUS (kolmas koda laiendatud koosseisus),

koosseisus: president S. Frimodt Nielsen, kohtunikud V. Kreuschitz, I.S. Forrester, N. Póltorak (ettekandja) ja E. Perillo,

kohtusekretär: ametnik C. Heeren,

arvestades menetluse kirjalikku osa ja 10. jaanuari 2017. aasta kohtuistungil esitatut,

on teinud järgmise

otsuse

I. Vaidluse taust

- 1 Hageja Vakakis kai Synergates – Symvouloi gia Agrotiki Anaptixi AE Meleton on ettevõtja, kes tegutseb peamiselt tehnilise abi sektoris arenguriikides.

* Kohtumenetluse keel: inglise.

- 2 Ta osales Albaanias asuva Euroopa Liidu delegatsiooni (edaspidi „liidu delegatsioon“) poolt Euroopa Komisjoni nimel korraldatud hankes „Albaania toiduohutussüsteemi tugevdamine“ (EuropeAid/129820/C/SER/AL), mille esemeks oli teenuste osutamise leping. Hankijaks oli liit, keda esindas Euroopa Komisjon, kes tegutses Albaania delegatsiooni kaudu (edaspidi „hankija“).
- 3 Kõnealune hange, mida reguleerib nõukogu 25. juuni 2002. aasta määrus (EÜ, Euratom) nr 1605/2002, mis käsitleb Euroopa ühenduste üldelarve suhtes kohaldatavat finantsmäärust (EÜT 2002, L 248, lk 1; ELT eriväljaanne 01/04, lk 74; edaspidi „finantsmäärus“), kuulub liidu tegevuse hulka, mille eesmärk on parandada nimetatud riigi toiduohutussüsteemi institutsioonilist ja õiguslikku raamistiku ning haldusraamistikku, ja selles hankemenetluses sõlmiti 2007. aastal äriühinguga A esimene teenuste hankeleping selles riigis riikliku toiduameti loomiseks.
- 4 17. märtsil 2010 avaldati eelteade selle kohta, et sama aasta juulis kuulutatakse välja hange, et sõlmida teenuste osutamise leping Albaania toiduohutussüsteemi tugevdamiseks.
- 5 2010. aasta juunis palus liidu delegatsiooni projektijuht äriühingu A ühel eksperdil M. P-l anda talle hankemenetluse – sealhulgas eelkõige tehnilise kirjelduse – ettevalmistamiseks teatavat infot. M. P. esitas palutud info.
- 6 Pärast seda, kui hankelepingu EuropeAid/129820/C/SER/AL kohta oli 16. juulil 2010 avaldatud hanketeade ja taotlejate taotlused olid läbi vaadatud, valiti välja kaheksa taotlejat, sealhulgas konsortsiumid, kuhu kuulusid vastavalt äriühing A ja hageja.
- 7 Pärast seda, kui 15. septembril 2010 oli saadetud ettepanek esitada pakkumused, teatas hageja 2010. aasta oktoobris hankijale, et äriühing A oli olnud tegev eelmises projektis ning et sõltumata tema osalemisest tehnilise kirjelduse koostamisel, oli tal selle tõttu teiste välja valitud taotlejatega võrreldes eeliseid.
- 8 Liidu delegatsioon vastas 22. oktoobril 2010 hanke kohta antud selgituses, et ausa konkurentsi tingimused olid täidetud ning tehniline kirjeldus oli koostatud selleks, et kõigil pakkujatel oleks pakkumuste ettevalmistamiseks võimalikult palju teavet.
- 9 Kuus taotlejate hulgast väljavalitud pakkujat, kelle seas olid ka need konsortsiumid, kuhu kuulusid vastavalt äriühing A ja hageja, esitasid hankijale pakkumused.
- 10 2010. aasta novembris teatasid hageja ja kaks teist pakkujat liidu delegatsioonile, et äriühingu A ekspert M. P. näib olevat tehnilist kirjeldust sisaldava Wordi dokumendi koostaja ning et see tähendab huvide konflikti Euroopa Liidu välistegevuse raames lepingute sõlmimise korda käsitleva praktilise juhendi (edaspidi „PRAG“) tähenduses.
- 11 Hindamiskomitee esimees saatis 12. novembril 2010 äriühingule A selgituspäringu, millele viimane vastas 15. novembril. Ta märkis esiteks, et M. P. panus tehnilise kirjelduse koostamisel oli piirdunud üldise infoga selle dokumendi osades 1.4 ja 1.5; teiseks, et M. P-lt saadud andmed olid kõigile pakkujatele kättesaadavad ja see olukord on põhjendanud ebaausat konkurentsi, ning kolmandaks, et M. P. oli nimetatud projektijuhiks alles pärast väljavalitud pakkujate nimekirja avaldamist.
- 12 Hageja saatis 19. ja 23. novembril 2010 taaskord liidu delegatsioonile hoiatuse selle kohta, et M. P. oli tehnilist kirjeldust sisaldava Wordi dokumendi koostaja ning et see tähendab huvide konflikti.
- 13 Liidu delegatsioon teatas kõrvale jäetud pakkujatele 27. jaanuaril 2011, et edukaks pakkumuseks tunnistati selle konsortsiumi pakkumus, kuhu kuulus ka äriühing A, ja esitas huvide konflikti puudutavate väidete kohta selgitused.

- 14 Hageja palus 7. veebruaril 2011 liidu delegatsioonil viia huvide konflikti osas läbi uus uurimine. Liidu delegatsioon vastas 15. veebruaril 2011, et tegemist ei olnud huvide konfliktiga ega ka ebaausa konkurentsiga menetluse raames.
- 15 Hageja pöördus 3. mail 2011 Euroopa ombudsmani poole, kes jõudis järeldusele, et komisjon oli sellega, et lubas pakkuja eksperdil osaleda tehnilise kirjelduse koostamisel, mille tõttu tekkis huvide konflikt, toime pannud väärhalduse.

II. Menetlus ja poolte nõuded

- 16 Hageja esitas 3. juunil 2015 käesolevas asjas lahendatava hagi.
- 17 Kuna Üldkohtu koosseisu muudeti, määrati kohtuasi uuele ettekandja-kohtunikule.
- 18 Seoses Üldkohtu kodade koosseisu muutmisega määrati ettekandja-kohtunik kolmandasse kotta ning seetõttu määrati käesolev kohtuasi lahendamiseks sellele kojale.
- 19 Kolmanda koja ettepanekul otsustas Üldkohus Üldkohtu kodukorra artikli 28 alusel suunata kohtuasja laiendatud koosseisule.
- 20 Ettekandja-kohtuniku ettekande põhjal otsustas Üldkohus (kolmas koda laiendatud koosseisus) avada menetluse suulise osa.
- 21 Kodukorra artiklis 89 ette nähtud menetlust korraldavate meetmete raames esitas Üldkohus komisjonile kirjalikud küsimused. Komisjon vastas küsimusele määratud tähtaja jooksul.
- 22 Algul 9. detsembriks 2016 määratud kohtuistung lükati hageja taotlusel edasi 10. jaanuarile 2017.
- 23 Poolte kohtukõned ja vastused Üldkohtu kirjalikele küsimustele kuulati ära 10. jaanuari 2017. aasta kohtuistungil.
- 24 Hageja palub Üldkohtul:
- tuvastada, et komisjonil tuleb ETL artikli 340 alusel hüvitada kogu kahju, mille ta on oma õigusvastase tegevusega põhjustanud ning mis hõlmab järgmist: üldises hankemenetluses osalemisega kaasnenud kulud, hankemenetluse vaidlustamisega seotud kulud, kasumi kaotamine ja võimaluse kaotamine, millele lisada üldises hankemenetluses osalemisega kaasnenud kulude tasandusintress ning lisada kõigi summade pealt viivis 8%, mis arvutatakse kohtuotsuse kuulutamise päevast kuni lõpliku tasumise kuupäevani;
 - mõista kohtukulud välja komisjonilt.
- 25 Komisjon palub Üldkohtul:
- jätta hagi vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata või igal juhul põhjendamatusse tõttu rahuldamata;
 - mõista kohtukulud välja hagejalt.

III. Õiguslik käsitlus

A. Vastuvõetavus

1. Hagi vastuvõetavus

- 26 Komisjon väidab ilma vormiliselt vastuvõetamatuse vastuväidet esitamata, et hagi on vastuvõetamatu, kuna hageja palub hüvitada kahju viisil, mis juhul, kui hagi rahuldataks, asetaks ta olukorda, milles ta oleks siis, kui kõnealune hankeleping oleks olnud sõlmitud temaga. Hagiga taotletakse tegelikult seda, et tühistataks juba jõustunud üksikotsus, mis tähendaks hagi rahuldamise korral seda, et tühistatakse otsuse sõlmida hankeleping selle konsortsiumiga, kuhu kuulub äriühing A, õiguslikud tagajärjed. Niisiis püütakse kahju hüvitamise hagi seada kahtluse alla pakkumuse edukaks tunnistamise otsus, kuna hageja väidetud õigusvastasus on nimetatud otsusega seotud. Lisaks on hagi vastuvõetamatu põhjusel, et hageja nõutud kahjuhüvitise summa ja selle kasumi summa võrdlemisel, mida hageja oleks saanud, kui hankeleping oleks sõlmitud temaga, selgub, et need summad langevad kokku.
- 27 Hageja vaidleb komisjoni argumentidele vastu ja väidab, et tema hagi on vastuvõetav. Ta väidab selles osas esiteks, et komisjon ei ole hagi vastuvõetamatust tõendanud, kuigi see on tema ülesanne. Teiseks märgib ta, et hagi eesmärk ei ole tühistada otsus tunnistada edukaks selle konsortsiumi pakkumuse, kuhu äriühing A kuulub, vaid tuvastada, et see otsus on talle kahju põhjustanud. Kolmandaks rõhutab hageja, et kohtuotsusel, milles tuvastatakse liidu lepinguväline vastutus ja mõistakse tema kasuks välja kahjuhüvitis, ei ole selle konsortsiumi suhtes, kuhu äriühing A kuulub, mingisuguseid õiguslikke tagajärgi, kuna see kohtuotsus ei sea kahtluse alla hankelepingu sõlmimist ega tühistada pakkumuse edukaks tunnistamise otsust *de facto*. Neljandaks väidab ta, et igal isikul, kes väidab, et ta on kahju kandnud, peab olema võimalus esitada vastutuse tuvastamise hagi, ning käesoleval juhul on hagi asjaolude tõsidust ja väärhalduse ilmselgust arvestades vastuvõetav. Viiendaks väidab hageja, et kahjuhüvitis ei vasta täpselt summale, mille ta oleks võinud saada, kui hankeleping oleks sõlmitud temaga, vaid see vastab nendele kuludele ja eeldatavale summale, mille ta oleks võinud saada, kui leping oleks sõlmitud temaga.
- 28 Kuna kahju hüvitamise hagi vastuvõetavus on avalikul huvil põhinev küsimus, mida Üldkohtul tuleb uurida omal algatusel (vt selle kohta 17. oktoobri 2002. aasta kohtuotsus, *Astipesca vs. komisjon*, T-180/00, EU:T:2002:249, punkt 139), siis ei ole hageja väide, mille kohaselt ei ole komisjon käesoleval juhul täitnud oma kohustust hagi vastuvõetamatus tõendada, põhjendatud.
- 29 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on ETL artikli 268 ja artikli 340 teise lõigu alusel esitatud kahju hüvitamise hagi autonoomne hagi, millel on muude õiguskaitsevahendite hulgas konkreetne ülesanne (26. veebruari 1986. aasta kohtuotsus, *Krohn vs. komisjon*, 175/84, EU:C:1986:85, punkt 26). Seega tuleb mis tahes erandit kahju hüvitamise hagi autonoomsuse põhimõttest teiste õiguskaitsevahenditega võrreldes pidada erandlikuks, mistõttu seda tuleb kohaldada kitsamalt (vt 7. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus, *Accorinti jt vs. EKP*, T-79/13, EU:T:2015:756, punkt 62 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 30 Kuigi pool võib esitada kahju hüvitamise hagi, ilma et ta oleks ühegi õigusnormi kohaselt kohustatud taotlema talle kahju tekitanud õigusvastase akti tühistamist, ei saa ta siiski sel viisil hiilida kõrvale sellise nõude vastuvõetamatusest, mis puudutab sama õigusvastasust ning taotleb samu rahalisi eesmärke (15. detsembri 1966. aasta kohtuotsus, *Schreckenberk vs. komisjon*, 59/65, EU:C:1966:60). Järelikult tuleb kahju hüvitamise nõude vastuvõetavuse hindamiseks kontrollida, kas kõnealune pool püüab sellega saavutada samasugust tulemust kui see, mille tooks talle teda kahjustava akti peale õigel ajal esitamata jäetud tühistamishagi rahuldamine (29. septembri 2016. aasta kohtumäärus, *Investigación y Desarrollo en Soluciones y Servicios IT vs. komisjon*, C-102/14 P, ei avaldata, EU:C:2016:737, punkt 80).

- 31 Sellega seoses tuleb meenutada, et kahju hüvitamise hagi autonoomsuse põhimõttega ning aluspinguga loodud õiguskaitselahendite süsteemi tõhususega oleks vastuolus tunnistada kahju hüvitamise hagi vastuvõetamatuks pelgalt põhjusel, et see võib anda tühistamishagiga sarnase tulemuse. Kahju hüvitamise hagi võib pidada menetluse kuritarvitamiseks vaid juhul, kui selle hagiga taotletakse tegelikult seda, et tühistataks hagejale adresseeritud üksikotsus, mis on juba jõustunud – nii et sellel oleks tühistamishagiga sama ese ja tagajärg (13. jaanuari 2014. aasta kohtumäärus, *Investigación y Desarrollo en Soluciones y Servicios IT vs. komisjon*, T-134/12, ei avaldata, EU:T:2014:31, punkt 60 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 32 Niisiis on selle nõude vastuvõetavuse puhul otsustava tähtsusega asjaolu, kas kahju hüvitamise hagi püütakse saavutada sama tulemust kui tühistamishagiga, mitte aga see, kas kahju hüvitamise hagi kaudu nõutav summa ja need summad, mille hageja oleks võinud sellise akti puudumisel saada, on täpselt samad. Euroopa Kohtule piisab kahju hüvitamise nõude vastuvõetamatuse tuvastamisel asjaolust, et kahju hüvitamise nõude ja tühistamishagi vahel on otsene seos (vt 29. septembri 2016. aasta kohtumäärus, *Investigación y Desarrollo en Soluciones y Servicios IT vs. komisjon*, C-102/14 P, ei avaldata, EU:C:2016:737, punkt 80 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 33 Hagi vastuvõetavust tuleb hinnata neid kaalutlusi arvestades.
- 34 Käesoleval juhul on selge, et kuna hageja ei ole esitanud tühistamishagi otsuse peale lükata tema pakkumus tagasi ja tunnistada edukaks äriühingu A pakkumus, siis on see otsus tema suhtes jõustunud.
- 35 Samas tuleb tõdeda, et liidu hankeid puudutavate kohtuvaidluste eripära silmas pidades ei ole käesoleval hagil sama eset ega samu õiguslikke ja majanduslikke tagajärgi, kui eespool punktis 34 nimetatud tühistamishagil, ning seetõttu ei saa selle tagajärjeks olla nimetatud otsuse tühistamine.
- 36 Ühelt poolt tuleb meenutada, et kui tühistamishagi on mõeldud selleks, et järgneks sanktsioon õiguslikult siduva akti õigusvastasusele, siis kahju hüvitamise hagi esemeks on nõue hüvitada kahju, mis tuleneb sellisest õigusvastasest aktist või tegevusest, mida saab omistada liidu institutsioonile või organile (vt selle kohta 7. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus, *Accorinti jt vs. EKP*, T-79/13, EU:T:2015:756, punkt 61 ja seal viidatud kohtupraktika). Käesoleval juhul oleks hageja tühistamishagi esemeks vaid see, et tühistataks otsus lükata tema pakkumus tagasi ja tunnistada edukaks äriühingu A pakkumus ning – kui Üldkohus selle nõude rahuldaks – saaks selle tagajärjeks olla nimetatud otsuse tühistamine. Oma kahju hüvitamise hagiga ei soovi hageja seevastu mitte selle otsuse tühistamist, vaid selle vastuvõtmise tõttu väidetavalt tekkinud kahju hüvitamist. Seega ei soovi hageja käesoleva kahju hüvitamise hagi saavutada sarnast või sama tagajärge, mida soovitakse tühistamishagiga.
- 37 Teiselt poolt – nagu komisjon kohtuistungil möönis – ei ole tühistamishagil ja kahju hüvitamise hagil samad õiguslikud tagajärjed. Tühistamishagi raames on akti õigusvastasuse tuvastamisel ja sellest tulenevalt selle kohtuotsuse resolutsioonil, millega nimetatud akt tühistatakse, *ex tunc* tagajärg, samas juhul, kui Üldkohus tuvastab akti õigusvastasuse, millest nähtub liidu lepinguväline vastutus, siis on see *ex tunc* tagajärg, mis nimetatud akti õiguslikku alust tagasiulatuvalt põhimõtteliselt ei kõrvalda (16. detsembri 2011. aasta kohtuotsus, *Enviro Tech Europe ja Enviro Tech International vs. komisjon*, T-291/04, EU:T:2011:760, punkt 89).
- 38 Eriti tuleb rõhutada, et liidu hankeid puudutavate kohtuvaidluste puhul on tühistava kohtuotsuse täitmisel ELTL artiklite 264 ja 266 kohaselt arvesse võetavad asjaolud seotud mitte ainult tühistatud punktiga ja nimetatud kohtuotsuse kohaldamisalaga, vaid ka muude asjaoludega, nagu hankelepingu sõlmimise kuupäev, lepingu võimalik täitmine või finantsmääruse artikli 103 rakendamine. Nimelt ei saa pärast seda, kui on tehtud hankelepingu sõlmimise otsust tühistav kohtuotsus, välistada, et institutsioonil tuleb kõnealune leping lõpetada ja korraldada uus hankemenetlus (vt 29. jaanuari 2013. aasta kohtuotsus, *Cosepuri vs. EFSA*, T-339/10 ja T-532/10, EU:T:2013:38, punkt 26 ja seal viidatud kohtupraktika). Seevastu liidu lepinguvälist vastutust tuvastava kohtuotsuse tagajärjeks on

tingimata hagejale kahjuhüvitise maksmine, kui viimane on sellist hüvitist nõudnud, mitte aga mitterahaline hüvitamine (vt selle kohta 10. mai 2006. aasta kohtuotsus, Galileo International Technology jt vs. komisjon, T-279/03, EU:T:2006:121, punkt 63, ja 8. novembri 2011. aasta kohtuotsus, Idromacchine jt vs. komisjon, T-88/09, EU:T:2011:641, punktid 81–83).

- 39 Kui käesolev hagi rahuldatakse, siis hagejale makstakse tema nõuete kohaselt kahjuhüvitis, kuid Üldkohtu otsuse tagajärg ei sea mingil juhul kahtluse alla kõnealust hankemenetlust ega hankelepingu sõlmimist selle konsortsiumiga, kuhu kuulub äriühing A. Niisiis ei ole hageja sarnases olukorras sellega, mis tekib siis, kui tehakse kohtuotsus, millega tühistatakse otsus lükata tema pakkumus tagasi ja tunnistada edukaks teise pakkuja pakkumus.
- 40 Sellest järeldub, et vastupidi komisjoni väitele ei ole käesoleval hagil sama eset ega tagajärgi, nagu oleks hagil, millega soovitakse saavutada seda, et tühistataks otsus lükata hageja pakkumus tagasi ja tunnistada edukaks selle konsortsiumi pakkumus, kuhu kuulub äriühing A. Komisjoni esitatud argumentid ei lükka seda järeldust ümber.
- 41 Esiteks ei ole otsustava tähtsusega see, et hageja tugineb oma hagi põhjendamisel asjaolule, et otsus lükata tema pakkumus tagasi ja tunnistada edukaks selle konsortsiumi pakkumus, kuhu kuulub äriühing A, kui arvestada õiguskaitsevahendite autonoomsuse põhimõtet ja seda, et see asjaolu iseenesest ei tõenda otsese seose olemasolu kahju hüvitamise nõude ja tühistamishagi vahel. Otsustavaks asjaoluks on see, kas hageja püüab kahju hüvitamise hagiga saavutada samasugust tulemust kui see, mille oleks talle toonud tühistamishagi rahuldamine (vt selle kohta 4. oktoobri 2010. aasta kohtumäärus, Ivanov vs. komisjon, C-532/09 P, ei avaldata, EU:C:2010:577, punkt 24). Kuid nagu eespool punktides 36–40 sai kindlaks tehtud, ei ole käesoleval kahju hüvitamise hagil sama eset ega samu tagajärgi, nagu oleks hagil, millega soovitakse saavutada seda, et tühistataks otsus lükata tagasi selle konsortsiumi pakkumus, kuhu kuulub hageja, ja tunnistada edukaks selle konsortsiumi pakkumus, kuhu kuulub äriühing A.
- 42 Mis teiseks puutub argumenti, et hageja – soovides saada kahjuhüvitist sellises summas, milline oleks võinud olla tema kasum siis, kui hankeleping oleks sõlmitud temaga, millele lisandub intress – püüab käesoleva hagiga saavutada selle otsuse tagajärgede tühistamist, milles lükati tema pakkumus tagasi ja tunnistati edukaks selle konsortsiumi pakkumus, kuhu kuulub äriühing A, siis piisab, kui märkida, et see argument tuleb tagasi lükata, kuna eespool punktides 36–40 tuleneb, et käesoleval kahju hüvitamise hagil ei ole sama eset ega samu tagajärgi, nagu oleks hagil, millega soovitakse saavutada seda, et tühistataks otsus lükata tagasi selle konsortsiumi pakkumus, kuhu kuulub hageja, ja tunnistada edukaks selle konsortsiumi pakkumus, kuhu kuulub äriühing A.
- 43 Eelnevast järeldub, et hagi on vastuvõetav.

2. Hageja argumentide vastuvõetavus

- 44 Esiteks väidab komisjon, et kuna hageja ei ole esitanud ühtegi argumenti oma selle väite toetuseks, mille kohaselt on hankija rikkunud õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet, siis on see väide kodukorra artikli 76 punkti d kohaselt vastuvõetamatu.
- 45 Hageja täpsustab oma repliigis, et õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet on rikutud, kuna tema teavitas liidu delegatsiooni huvide konfliktist ning võis õiguspäraselt oodata, et see delegatsioon võtab kõnealuse teabe uurimiseks ja sobivaks tegutsemiseks vajalikud meetmed. Kuna aga liidu delegatsioon sõlmis sellele teabele vaatamata hankelepingu konsortsiumiga, kuhu äriühing A kuulub, siis ei vastanud liidu delegatsioon tema ootustele.

- 46 Sellega seoses tuleb meenutada, et Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 21 esimese lõigu kohaselt koosmõjus selle põhikirja artikli 53 esimese lõigu ja 2. mai 1991. aasta kodukorra artikli 44 lõike 1 punktiga c tuleb hagiavalduses märkida hagi ese ja ülevaade fakti- ja õigusväidetest. Eelnimetatu peab olema esitatud piisavalt selgelt ja täpselt, et kostja saaks kaitset ette valmistada ja Üldkohtul oleks võimalik hagi lahendada võimaluse korral ilma täiendavate materjalideta. Õiguskindluse ja hea õigusemõistmise tagamiseks ning et hagi oleks vastuvõetav, peavad selle aluseks olevad õiguslikud ja faktilised asjaolud kas või kokkuvõtlikult, ent seostatult ja arusaadavalt tulenema hagiavalduse tekstist (18. septembri 2014. aasta kohtuotsus, *Holcim (Rumeenia) vs. komisjon*, T-317/12, EU:T:2014:782, punkt 55).
- 47 Käesoleval juhul selgub hagiavalduse punktidest 19 ja 42, et hageja põhjendab oma kahju hüvitamise hagi viitega õigusvastasusele, mis väljendub võrdse kohtlemise põhimõtte, hea halduse põhimõtte ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte rikkumises. Sellega seoses tuleb tõdeda, et hagiavalduse tekstist ilmneb selgelt, et kõik sellele õigusvastasusele viitavad argumendid puudutavad hankemenetluse käigus toimunud eespool nimetatud põhimõtete – sealhulgas õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte – rikkumist.
- 48 Sellest järeldub, et komisjoni argument tuleb tagasi lükata ja hageja väited, mis käsitlevad õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte rikkumist, on vastuvõetavad.
- 49 Teiseks väidab komisjon, et hageja käsitles põhiõiguste – täpsemalt Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 41 – rikkumist esimest korda alles repliigi staadiumis, ning lisab, et hageja ei saa repliigi staadiumis väita, et „väärhaldus varjab põhiõiguste rikkumisi“. Komisjon lisab, et see põhiõiguste rikkumist puudutav väide ei järgi kodukorra artikli 76 punkti d tingimusi.
- 50 Kodukorra artikli 84 lõike 1 kohaselt ei või menetluse käigus esitada uusi väiteid, kui need ei tugine faktilistele ja õiguslikele asjaoludele, mis on ilmsiks tulnud menetluse käigus. Vastuvõetavaks tuleb tunnistada väide, mis kujutab endast hagiavalduses esitatud varasema, kas otsese või kaudse väite laiendust ja on sellega tihedalt seotud. Pealegi ei saa uuteks väideteks pidada argumente, mis sisuliselt on otseselt seotud varem samas astmes esitatud hagiavalduse väitega, ning neid võib esitada repliigi staadiumis või kohtuistungil (vt 12. septembri 2012. aasta kohtuotsus, *Itaalia vs. komisjon*, T-394/06, ei avaldata, EU:T:2012:417, punkt 48 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 51 Käesolevas asjas tuleb kõigepealt meenutada, et hagiavalduse punktidest 39, 42, 43, 46 ja 48 ilmneb, et hageja viitab oma kahju hüvitamise hagi põhjenduseks hea halduse põhimõtte rikkumisele.
- 52 Edasi selgub kostja vastuse punktist 42, et komisjon rõhutas, et kohtupraktika kohaselt ei anna hea halduse põhimõtte iseenesest isikutele õigusi, välja arvatud juhul, kui see on konkreetsete õiguste väljendusvormiks, mida hageja ei ole käesolevas asjas väitnud.
- 53 Lõpuks, repliigi punktides 15 ja 16, vastab hageja komisjoni sellele väitele argumendiga, et hea halduse põhimõtet on rikutud sellega, et huvide konflikti suhtes ei võetud sobivaid meetmeid ning pärast tema kaebust ei antud täielikku ja läbipaistvat teavet, kuigi tal oli õigus sellele, et komisjoni käsitleb tema asja harta artikli 41 lõike 1 kohaselt õiglaselt.
- 54 Nendest asjaoludest tuleneb, et hageja piirdub oma repliigis komisjoni argumentidele vastamisega, puudutades konkreetsemalt argumenti, mille kohaselt ei ole ta hea halduse põhimõttest tulenevate eriliste õiguste rikkumisele viidanud. Seega ei ole komisjonil alust väita, et hageja käsitles põhiõiguste rikkumist esimest korda alles repliigi staadiumis.

- 55 Mis puutub harta artikli 41 rikkumisse, siis tuleb kõigepealt meenutada, et selles sättes nimetatud õigus heale haldusele väljendab liidu õiguse üldpõhimõtet (8. mai 2014. aasta kohtuotsus, N., C-604/12, EU:C:2014:302, punkt 49, ja 19. juuni 2014. aasta kohtuotsus, Commune de Millau ja SEMEA vs. komisjon, C-531/12 P, EU:C:2014:2008, punkt 97). Vastavalt selgitustele põhiõiguste harta kohta (ELT 2007, C 303, lk 17) tugineb nimetatud artikkel 41 õigusriigi põhimõttele vastava liidu eksisteerimisel, mille iseloomulikud omadused loodi kohtupraktikaga, mis sätestab muu hulgas hea halduse kui üldise õiguspõhimõtte. Lõpuks selgub hagiavalduse punktist 43, et hageja väidab muu hulgas, et komisjon pidi toimima hoolsalt ning selline kohustus tuleneb üldisest hea halduse põhimõttest. Samas tuleb tõdeda, et sellega viitab hageja sisuliselt harta artiklis 41 tunnustatud konkreetsele õigusele. Nimelt seonduvad hageja väited õigusega, mida tunnustab harta artikli 41 lõige 1, mille kohaselt „[i]gäühel on õigus sellele, et liidu institutsioonid, organid ja asutused käsitleksid tema küsimusi erapooletult, õiglaselt ning mõistliku aja jooksul“, kuna kohtupraktika kohaselt on hoolsuskohustus hea halduse põhimõttele omane ning see on üldnormina kohaldatav liidu ametiasutuste tegevusele üldsusega suhtlemisel, nõudes ametiasutustelt hoolikat ja ettevaatlikku tegutsemist (vt selle kohta 16. detsembri 2008. aasta kohtuotsus, Masdar (UK) vs. komisjon, C-47/07 P, EU:C:2008:726, punktid 92 ja 93).
- 56 Sellest järeldub, et ühelt poolt on repliigis harta artikli 41 mainimisel vähemalt otsene seos argumentidega hea halduse põhimõtte rikkumisest ning teiselt poolt käsitleb hageja harta artikli 41 rikkumist, viidates sellele põhimõttele omasele hoolsuskohustusele juba hagiavalduses. Seega, vastupidi komisjoni väitele ei ole harta artiklile 41 tuginevad argumendid uued ja järelikult on need vastuvõetavad.
- 57 Mis puutub komisjoni argumenti, mille kohaselt on see väide vastuvõetamatu, kuna hageja ei ole nimetatud rikkumisele viidanud ega esitanud selle rikkumise kohta argumente, siis tuleb märkida, et õigusvastasus, millele on viidatud seoses hea halduse põhimõtte ja harta artikli 41 rikkumisega, vastab eespool punktis 46 meenutatud tingimustele, mis on *mutatis mutandis* kohaldatavad käesolevas asjas. Hageja argumente hea halduse põhimõtte rikkumise kohta tuleb nimelt käsitada viitavana sellele rikkumisele ja harta artikli 41 rikkumisele.
- 58 Kolmandaks väidab komisjon, et hageja esitab alles repliigis väite selle kohta, et on rikutud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2007. aasta direktiivi 2007/66/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiive 89/665/EMÜ ja 92/13/EMÜ riigihankelepingute sõlmimise läbivaatamise korra tõhustamise osas (ELT 2007, L 335, lk 31), ning et seetõttu on see väide vastuvõetamatu.
- 59 Sellega seoses piisab tõdemusest, et hageja märgib repliigi punktis 36 selgelt, et „direktiiv 2007/66 ei ole komisjoni hangete suhtes kohaldatav“. Niisiis, vastupidi komisjoni väitele viitab hageja oma argumentide toetuseks direktiivile 2007/66, kuigi ta ei maini, et seda direktiivi oleks rikutud.
- 60 Seega tuleb komisjoni argument tagasi lükata.

B. Sisulised küsimused

1. Liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise tingimused

- 61 ELTL artikli 340 teine lõik sätestab, et lepinguvälise vastutuse korral heastab liit kõik oma institutsioonide või oma teenistujate poolt ülesannete täitmisel tekitatud kahjud vastavalt liikmesriikide seaduste ühistele üldpõhimõtetele.

- 62 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt peab selleks, et liidul tekiks eespool viidatud sätte tähenduses lepinguväline vastutus oma organite õigusvastase tegevuse eest, olema täidetud kolm tingimust: institutsioonile etteheidetava tegevuse õigusvastasus, kahju tegelik tekkimine ning põhjusliku seose olemasolu väidetava tegevuse ja väidetava kahju vahel (4. juuli 2000. aasta kohtuotsus, *Bergaderm ja Goupil vs. komisjon*, C-352/98 P, EU:C:2000:361, punktid 39–42; 9. septembri 2008. aasta kohtuotsus, *FIAMM jt vs. nõukogu ja komisjon*, C-120/06 P ja C-121/06 P, EU:C:2008:476, punktid 106 ja 164–166, ning 16. oktoobri 2014. aasta kohtuotsus, *Evropaiki Dynamiki vs. komisjon*, T-297/12, ei avaldata, EU:T:2014:888, punkt 28).
- 63 Institutsiooni õigusvastast tegevust puudutava tingimusega seoses on nõutud, et oleks tõendatud isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selge rikkumine (4. juuli 2000. aasta kohtuotsus, *Bergaderm ja Goupil vs. komisjon*, C-352/98 P, EU:C:2000:361, punktid 42 ja 43, ning 9. septembri 2008. aasta kohtuotsus, *FIAMM jt vs. nõukogu ja komisjon*, C-120/06 P ja C-121/06 P, EU:C:2008:476, punkt 173).
- 64 Seega võib liidu lepinguväline vastutus tekkida üksnes institutsiooni sellisest eksimusest, mille tagajärg on niisugune piisavalt selge rikkumine. Sellega seoses tuleb meenutada, et otsustav kriteerium, et liidu õiguse rikkumist saab pidada piisavalt selgeks, on see, kui kõnealune institutsioon on ilmselgelt ja oluliselt eiranud oma kaalutusõiguse piire (4. juuli 2000. aasta kohtuotsus, *Bergaderm ja Goupil vs. komisjon*, C-352/98 P, EU:C:2000:361, punkt 43). Konkreetsemalt tuleneb kohtupraktikast, et Euroopa Kohtu välja arendatud süsteem liidu lepinguvälise vastutuse valdkonnas võtab iseäranis arvesse lahendatavate olukordade keerukust, õigusaktide kohaldamise või tõlgendamisega kaasnevaid raskusi ning eriti vaidlustatud akti andja kaalutusruumi (4. juuli 2000. aasta kohtuotsus, *Bergaderm ja Goupil vs. komisjon*, C-352/98 P, EU:C:2000:361, punkt 40; 10. detsembri 2002. aasta kohtuotsus, *komisjon vs. Camar ja Tico*, C-312/00 P, EU:C:2002:736, punkt 52, ning 10. juuli 2003. aasta kohtuotsus, *komisjon vs. Fresh Marine*, C-472/00 P, EU:C:2003:399, punkt 24).
- 65 Mis puutub kahju tegelikkusse, siis tuleb meenutada, et liit on vastutav ainult juhul, kui hagejal on tõepoolest tekkinud „tegelik ja kindel“ kahju. Selles osas on hageja kohustus sellise kahju olemasolu ja ulatuse tuvastamiseks liidu kohtule veenvaid tõendeid esitada (vt 16. juuli 2009. aasta kohtuotsus, *SELEX Sistemi Integrati vs. komisjon*, C-481/07 P, ei avaldata, EU:C:2009:461, punkt 36 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 8. novembri 2011. aasta kohtuotsus, *Idromacchine jt vs. komisjon*, T-88/09, EU:T:2011:641, punkt 25 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 66 Mis puutub põhjusliku seose olemasolu tingimusse, siis see on täidetud, kui asjaomase institutsiooni õigusvastase tegevuse ja viidatud kahju vahel esineb põhjuslik seos, mille kohta hageja peab esitama tõendid. Liitu saab pidada vastutavaks ainult niisuguse kahju eest, mis tuleneb asjaomase institutsiooni õigusvastasest tegevusest piisavalt otseselt (vt selle kohta 5. juuli 2007. aasta kohtumäärus, *Yedaş Tarım ve Otomotiv Sanayi ve Ticaret vs. nõukogu ja komisjon*, C-255/06 P, ei avaldata, EU:C:2007:414, punkt 61).
- 67 Seega, kui üks kolmest liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise tingimusest ei ole täidetud, tuleb kahju hüvitamise hagi jätta rahuldamata, ilma et oleks vaja uurida, kas ülejäänud kaks tingimust on täidetud (15. septembri 1994. aasta kohtuotsus, *KYDEP vs. nõukogu ja komisjon*, C-146/91, EU:C:1994:329, punkt 81, ning 16. oktoobri 2014. aasta kohtuotsus, *Evropaiki Dynamiki vs. komisjon*, T-297/12, ei avaldata, EU:T:2014:888, punkt 33).
- 68 Seega tuleb uurida, kas käesolevas asjas on need kolm tingimust täidetud.

a) Õigusvastane tegevus

- 69 Hageja viitab sisuliselt kahte sorti õigusvastasele tegevusele, nimelt esiteks sellele, et hankemenetluses ei olnud järelevalve piisav ja tekkis huvide konflikt, mis asetab äriühingu A soodsamasse olukorda, ning teiseks sellele, et talle tehti otsus tunnistada edukaks äriühingu A pakkumus ja lepingu allkirjastamine otsus teatavaks hilinemisega.
- 70 Kõigepealt tuleb märkida, et hageja tugineb oma hagi põhjendamisel selleks, et tõendada liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise eelduseks oleva õigusvastase tegevuse olemasolu, Euroopa ombudsmani 27. jaanuari 2014. aasta otsusele, milles ombudsman jõudis järeldusele, et komisjon oli pannud toime väärhalduse, kuna ta lubas pakkujat eksperdil osaleda tehnilise kirjelduse koostamisel, mille tõttu tekkis huvide konflikt. Sellega seoses tuleb sarnaselt komisjoniga meenutada, et ombudsmani järeldused ei ole iseenesest liidu kohtule siduvad ja kujutavad endast vaid kaudset tõendit selle kohta, et asjaomane liidu institutsioon võib olla hea halduse põhimõtet rikkunud. Menetlus, mis toimub ombudsmani juures, kellel ei ole pädevust teha siduvaid otsuseid, on liidu kodanike jaoks kohtuväline alternatiiv liidu kohtusse esitatavale hagile, mis peab vastama konkreetsetele kriteeriumidele ja mille eesmärk ei ole tingimata sama mis kohtulikul õiguskaitsevahendil. Järelikult ei tähenda see, et ombudsman on asjaomase institutsiooni tegevuse kvalifitseerinud „väärhalduseks“, iseenesest seda, et see tegevus kujutab kohtupraktika kohaselt endast õigusnormi piisavalt selget rikkumist (25. oktoobri 2007. aasta kohtuotsus, Komninou jt vs. komisjon, C-167/06 P, ei avaldata, EU:C:2007:633, punkt 44).
- 71 Nendest kaalutlustest tuleneb ühelt poolt, et Üldkohtul tuleb ise asja uurides kindlaks teha, kas käesoleval juhul kujutab väidetav õigusrikkumine endast isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selget rikkumist, ja teiselt poolt on ombudsmani otsus, vastupidi komisjoni väitele, sealjuures asjakohane, kuid seda tuleb arvesse võtta vaid ühe võimaliku tõendina sellest, et komisjon on hea halduse põhimõtet rikkunud.
- 1) Väidetav õigusrikkumine, mis väljendub selles, et hankemenetluses ei olnud järelevalve piisav ja tekkis huvide konflikt, mis asetab äriühingu A soodsamasse olukorda*
- 72 Mis puutub esimesse õigusrikkumisse, siis hageja esitab rea argumente, mis käsitlevad selliste põhimõtete – mis on ära toodud ka finantsmääruses ja PRAGs – rikkumist nagu võrdse kohtlemise ja hea halduse põhimõte ning õiguspärase ootuse kaitse põhimõte. Ühelt poolt väidab hageja, et hoolsuskohustuse ja hea halduse põhimõtete rikkumine väljendub järgmistes asjaoludes: et hankemenetluses ei teostatud piisavat järelevalvet ega uurimist seoses huvide konflikti puudutavate väidetega, nimelt konkreetsemalt ei viidud uurimist läbi pärast seda, kui M. P. ja äriühing A olid huvide konflikti puudumist kinnitanud, et huvide konflikti puudutav uurimine ei olnud piisav, et ei hinnatud äriühingule A sellest, et M. P. osales tehnilise kirjelduse koostamisel, tekkinud eelist, et hindamiskomitee ei olnud erapooletu ning et uurimise kohta esitatud andmed olid ebatäpsed.
- 73 Teiselt poolt märgib hageja, et peale selle, et huvide konflikti puudutava uurimise ebapiisavus rikub hea halduse põhimõtet, rikub see ka hoolsuskohustust, millest nähtub kohustus kontrollida finantsmääruse artikli 89 täitmist. Pealegi oleks pärast äriühingu A ja M. P. avaldusi, et huvide konflikti pole tekkinud, tulnud kohaldada finantsmääruse artiklit 94. Lõpuks kujutab M. P. osalemine tehnilise kirjelduse koostamisel endast huvide konflikti, mille tõttu pole pakkujad enam võrdses seisus ning mida komisjon ebapiisava uurimise tõttu ära ei hoidnud.
- 74 Komisjon meenutab, et kohtupraktika kohaselt tuleb pakkujat huvide konflikti ohu tõttu menetlusest kõrvaldada ning seda ohtu tuleb hinnata konkreetsetl. Lisaks tuleneb PRAGst, et pakkujat, kes on osalenud hanke ettevalmistamisel, tuleb menetlusest kõrvaldada, välja arvatud juhul, kui on tõendatud, et see ei põhjusta ebaausat konkurentsi.

- 75 Komisjon väidab, et asjaolu, et M. P. oli äriühingu A ekspert eelmise hankelepingu täitmisel, ei kujuta endast huvide konflikti, millest tulenevalt oleks põhjendatud tema hankemenetlusest kõrvaldamine, kuna huvide konflikti olemasolu ja vastaval juhul selle tagajärgi tuleb hinnata konkreetset. Pealegi oli tehniline kirjeldus koostatud ausa konkurentsi tagamiseks. Seega, kui oletada, et eelmise hanke eduka pakkujana on äriühing A saanud eelise, siis võisid ka teised taotlejad saada samu tehnilisi teadmisi.
- 76 Vaatamata sellele, et komisjon möönab, et hankija ettevaatamatuse tõttu võis näiliselt tekkida huvide konflikt, väidab ta siiski, et asjaolusid arvestades huvide konflikti ei olnud. Lisaks leiab ta, et hankija täitis oma kohustuse viia võimaliku huvide konfliktiga seoses läbi põhjalik uurimine.
- 77 Vastavalt eespool punktides 63 ja 64 osundatud kohtupraktikale tuleb kindlaks teha, kas käesoleval juhul on hageja tõendanud isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selge rikkumise.

i) Kas on tegemist isikutele õigusi andvate õigusnormidega?

- 78 Seoses vajadusega tõendada isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selge rikkumine väidab hageja, et komisjon rikkus mitut isikutele õigusi andvat õigusnormi: nimelt õiguspärase ootuse kaitse põhimõtet, võrdse kohtlemise ja hea halduse põhimõtteid – mis on ära toodud ka finantsmääruses ja PRAG punktis 2.3.6 –, hoolsuskohustust, millest nähtub kohustus kontrollida finantsmääruse artikli 89 täitmist, nimetatud määruse artiklit 94 ning Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) suuniseid huvide konflikti vältimiseks avalikus teenistuses.
- 79 Sellega seoses tuleb meenutada, et õiguspärase ootuse kaitse põhimõte on isikutele õigusi andev õigusnorm (vt 6. detsembri 2001. aasta kohtuotsus, *Emesa Sugar vs. nõukogu*, T-43/98, EU:T:2001:279, punkt 64 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 80 Mis puutub võrdse kohtlemise põhimõttesse, mis seondub finantsmääruse artiklitega 89 ja 94 ning PRAG punktiga 2.3.6, siis tuleneb kohtupraktikast, et see põhimõte iseenesest annab isikutele õigusi (4. oktoobri 1979. aasta kohtuotsus, *Ireks-Arkady vs. EMÜ*, 238/78, EU:C:1979:226, punkt 11). Järelikult tuleb finantsmääruse artikli 89 lõiget 1, mille kohaselt on kõik hankelepingud, mida rahastatakse täielikult või osaliselt eelarvest, kooskõlas võrdse kohtlemise põhimõttega ja diskrimineerimise keelu põhimõttega, ning sama määruse artiklit 94, mille kohaselt tuleb hankemenetlusest kõrvaldada taotlejad ja pakkujad, kellel on tekkinud huvide konflikt või kes on esitanud valeandmeid, samuti käsitada õigusnormidena, mis annavad isikutele õigusi, kuna nende eesmärk on tagada hankemenetluses võrdse kohtlemise põhimõtte järgimine.
- 81 Hea halduse põhimõttega seoses tuleneb kohtupraktikast, et sellele põhimõttele omane hoolsuskohustus on üldnormina kohaldatav liidu ametiasutuste tegevusele üldsusega suhtlemisel (16. detsembri 2008. aasta kohtuotsus, *Masdar (UK) vs. komisjon*, C-47/07 P, EU:C:2008:726, punkt 92; 9. septembri 2008. aasta kohtuotsus, *MyTravel vs. komisjon*, T-212/03, EU:T:2008:315, punkt 50, ja 16. detsembri 2015. aasta kohtuotsus, *Chart vs. SEAE*, T-138/14, EU:T:2015:981, punkt 113), millest tuleneb pädevale institutsioonile kohustus hoolikalt ja erapooletult analüüsida juhtumi kõiki olulisi asjaolusid (vt 16. detsembri 2015. aasta kohtuotsus, *Chart vs. SEAE*, T-138/14, EU:T:2015:981, punkt 113 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 82 Lisaks on kohtupraktikas tunnustatud, et liidu ametiasutus võib kanda lepinguvälisest vastutusest õigusvastase tegevuse eest, kui ta ei ole tegutsenud nõutava hoolsusega ning on seetõttu tekitanud kahju (vt 16. detsembri 2008. aasta kohtuotsus, *Masdar (UK) vs. komisjon*, C-47/07 P, EU:C:2008:726, punkt 91 ja seal viidatud kohtupraktika). Täpsemalt, kui tuvastatakse rikkumine, mida analoogsetel asjaoludel tavapäraselt ettevaatlik ja hoolas ametiasutus ei oleks toime pannud, võib järeldada, et institutsiooni käitumine kujutas endast õigusrikkumist, mis toob kaasa liidu vastutuse ELTL artikli 340 alusel (12. juuli 2001. aasta kohtuotsus, *Comafrika ja Dole Fresh Fruit Europe vs. komisjon*, T-198/95, T-171/96, T-230/97, T-174/98 ja T-225/99, EU:T:2001:184, punkt 134).

- 83 Käesoleval juhul väidab hageja, et õigusvastasus, mis väljendub selles, et hankemenetluses ei teostatud piisavat järelevalvet, tuleneb hea halduse põhimõtte rikkumisest. Ta märgib selle kohta hagiavalduse punktides 28 ja 43 ning repliigi punktis 15, et see õigusvastasus on hoolsuskohustuse rikkumise tagajärg. Niisiis pidi komisjon hageja sõnul viima läbi põhjaliku ja õiglase uurimise, et teha kindlaks, kas M. P. osalemine tehnilise kirjelduse koostamisel andis äriühingule A hankemenetluses eelise.
- 84 Sealjuures ei piirdu hageja pelgalt väitega, et komisjonil lasub üldine kohustus tagada oma tegevuse kooskõla isikutele õigusi andvate õigusnormidega. Vastupidi, hageja viitab hoolsuskohustusele, mille järgimise eesmärk on selle tagamise kaudu, et komisjon uurib tõsiselt ja põhjalikult kõiki asjaolusid, mis seonduvad M. P. osalemisega tehnilise kirjelduse koostamisel ja hankelepingu sõlmimisega selle konsortsiumiga, kuhu äriühing A kuulub, isikuid kaitsta ja neile õigusi anda.
- 85 Neil tingimustel tuleb asuda seisukohale, et hea halduse põhimõtte ja harta artikkel 41, millele hageja viitas, väljendavad endast selle sätte tähenduses konkreetseid õigusi, nimelt õigust sellele, et isiku küsimusi käsitletakse erapooletult ja õiglaselt, ning sellest pädevale institutsioonile tulenevat kohustust hinnata hoolikalt ja erapooletult kõiki kõnealuse juhtumi asjaolusid. Seega tuleb hea halduse põhimõtet ja harta artiklit 41 käesolevas asjas käsitada õigusnormidena, mis annavad isikutele õigusi.
- 86 Kuna Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) suuniseid huvide konflikti vältimiseks avalikus teenistuses ei ole liidu institutsioonidele siduvad (11. juuni 2014. aasta kohtuotsus, *Communicaid Group vs. komisjon*, T-4/13, ei avaldata, EU:T:2014:437, punkt 82), ei saa neid pidada õigusnormideks, mis annavad isikutele õigusi.

ii) Piisavalt selgete rikkumiste esinemine

- 87 Mis puutub piisavalt selgete rikkumiste esinemisse, siis hageja esitab tõendamaks, et komisjon on toime pannud õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte, võrdse kohtlemise ja hea halduse põhimõtete ning finantsmääruse artiklite 89 ja 94 piisavalt selge rikkumise, kahte liiki argumendid: ühelt poolt selle kohta, et hankemenetluses ei teostatud küllaldast järelevalvet ega uurimist seoses huvide konflikti puudutavate väidetega, mis lisaks takistas hankijal järgimast finantsmäärust ja võrdse kohtlemise põhimõtet, ning teiselt poolt asjaolu kohta, et äriühingul A oli tekkinud huvide konflikt.
- 88 Kohe tuleb tagasi lükata argumendid, milles viidatakse õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte piisavalt selgele rikkumisele.
- 89 Nimelt võib kohtupraktika kohaselt iga ettevõtja, kelles institutsioon on tekitanud põhjendatud ootusi, tugineda õiguspärase ootuse kaitse põhimõttele (vt 13. juuli 1995. aasta kohtuotsus, *O'Dwyer jt vs. nõukogu*, T-466/93, T-469/93, T-473/93, T-474/93 ja T-477/93, EU:T:1995:136, punkt 48 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 90 Hankeleping sõlmitakse aga pärast seda, kui hankija on läbi viinud pakkumuste võrdleva hindamise, ja ühelgi pakkujal pole õigust sellele, et hankeleping sõlmitakse automaatselt temaga.
- 91 Hageja pole ka väitnud, nagu oleks hankija käesoleval juhul tekitanud temas teatavaid ootusi hankemenetluse tulemust või huvide konflikti puudutavate väidetega seonduva uurimise tulemuse suhtes.
- 92 Seega ei ole hagejal alust viidata õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte rikkumisele ning see väide tuleb põhjendamatusena tõttu tagasi lükata. Seevastu tuleb kindlaks teha, kas oma teiste argumentidega on hageja suutnud antud juhul tõendada liidu õigusnormi piisavalt selge rikkumise esinemise.

- 93 Hageja väidab esiteks, et ebapiisav järelevalve hankemenetluses ja uurimises seoses huvide konflikti puudutate väidetega kujutab endast liidu õigusnormi piisavalt selget rikkumist ning täpsemalt hoolsuskohustuse – kui hea halduse põhimõtte ja harta artikli 41 koostisosa – rikkumist. Ta lisab, et see hoolsuskohustuse rikkumine tekitas finantsmääruse artiklite 89 ja 94 ning võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumise. Selle väite põhjenduseks märgib hageja, et uurimine ei saanud olla erapooletu juba hindamiskomitee koosseisu tõttu, et väidetava huvide konflikti suhtes läbi viidud uurimise kohta esitatud andmed olid ebatäpsed, et hankemenetluses ei teostatud piisavat järelevalvet ning väidetava huvide konflikti suhtes läbi viidud uurimine oli ebapiisav.
- 94 Sellega seoses tuleb kõigepealt meenutada, et hankija peab kõigis hankemenetluse etappides järgima pakkujate võrdse kohtlemise põhimõtet ja järelikult ka kõigi pakkujate võrdsete võimaluste põhimõtet (vt 12. juuli 2007. aasta kohtuotsus, *Evropaiki Dynamiki vs. komisjon*, T-250/05, ei avaldata, EU:T:2007:225, punkt 45 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 95 Pakkujate võrdse kohtlemise põhimõte – mille eesmärk on soodustada hankemenetluses osalevate ettevõtjate vahelise terve ja tegeliku konkurentsi arengut – tähendab seda, et kõigile pakkujatele peavad pakkumuse koostamisel olema tagatud võrdsed võimalused, ning seega, et kõigi pakkujate esitatud pakkumustele peavad kehtima samad tingimused (vt 9. septembri 2009. aasta kohtuotsus, *Brink's Security Luxembourg vs. komisjon*, T-437/05, EU:T:2009:318, punkt 114 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 96 Võrdse kohtlemise põhimõte tähendab ka seda, et pakkujaid tuleb käsitada samaväärsena nii pakkumuste ettevalmistamise hetkel kui ka siis, kui hankija neid hindab (11. juuni 2014. aasta kohtuotsus, *Communicaid Group vs. komisjon*, T-4/13, ei avaldata, EU:T:2014:437, punkt 580).
- 97 Kui aga isikul, kes on ise kõnealuses hankemenetluses pakkuja, on kas või tahtmatult võimalus mõjutada hanketingimusi tema jaoks soodsal viisil, siis võib ta olla olukorras, kus tal tekib huvide konflikt. Selline olukord võib moonutada pakkujatevahelist konkurentsi (3. märtsi 2005. aasta kohtuotsus, *Fabricom*, C-21/03 ja C-34/03, EU:C:2005:127, punkt 30, ja 11. juuni 2014. aasta kohtuotsus, *Communicaid Group vs. komisjon*, T-4/13, ei avaldata, EU:T:2014:437, punkt 53) ning pakkujad pole enam võrdses seisus.
- 98 Kohtupraktika ja PRAG punkti 2.3.6 kohaselt on huvide konflikti oht eelkõige juhul, kui isik on osalenud hankemenetluse ettevalmistustöodes ja osaleb selles samas hankemenetluses, kui sellisel juhul võib see isik sattuda olukorda, kus on huvide konflikti tekkimise võimalus (3. märtsi 2005. aasta kohtuotsus, *Fabricom*, C-21/03 ja C-34/03, EU:C:2005:127, punktid 28–30).
- 99 Kui aga sellised taotlejad või pakkujad, kellel on hankemenetluses tekkinud huvide konflikt, on finantsmääruse artikli 94 kohaselt hankemenetlusest kõrvaldatud, siis võimaldab see säte pakkuja hankemenetlusest kõrvaldada vaid juhul, kui see huvide konflikt on tegelik, mitte hüpoteetiline. Huvide konflikti oht peab pärast pakkumuse ja pakkuja olukorra konkreetset hindamist olema tegelikult tuvastatud (vt selle kohta 3. märtsi 2005. aasta kohtuotsus, *Fabricom*, C-21/03 ja C-34/03, EU:C:2005:127, punktid 32–36; 19. mai 2009. aasta kohtuotsus, *Assitur*, C-538/07, EU:C:2009:317, punktid 26–30, ja 18. aprilli 2007. aasta kohtuotsus, *Deloitte Business Advisory vs. komisjon*, T-195/05, EU:T:2007:107, punkt 67).
- 100 Niisiis tuleb hankijal hinnata ja kontrollida, kas esineb tegelik niisuguste tegude oht, mis võivad kahjustada läbipaistvust ja moonutada pakkujatevahelist konkurentsi, ning anda sellisele pakkujale, kes võidakse hankemenetlusest kõrvaldada, võimalus tõendada, et tema puhul tegelikult sellise huvide konflikti tekkimise oht puudub (vt selle kohta 3. märtsi 2005. aasta kohtuotsus, *Fabricom*, C-21/03 ja C-34/03, EU:C:2005:127, punktid 33 ja 35; 19. mai 2009. aasta kohtuotsus, *Assitur*, C-538/07, EU:C:2009:317, punkt 30, ja 23. detsembri 2009. aasta kohtuotsus, *Serrantoni ja Consorzio stabile edili*, C-376/08, EU:C:2009:808, punkt 39).

- 101 Vaatamata sellele, et hankijal ei ole absoluutset kohustust alati kõrvaldada hankemenetlusest pakkujad, kellel on huvide konflikt, on sellise pakkuja kõrvaldamine, kellel esineb huvide konflikt, siiski tingimata vajalik juhul, kui ei ole sobivamat lahendust pakkujate võrdse kohtlemise ja läbipaistvuse põhimõtete mis tahes viisil rikkumise vältimiseks (vt 20. märtsi 2013. aasta kohtuotsus, Nexans France vs. Entreprise commune Fusion for Energy, T-415/10, EU:T:2013:141, punktid 116 ja 117 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 102 Kuna hankija peab kohtlema ettevõtjaid võrdselt ja diskrimineerimata ning tegutsema läbipaistval viisil, siis on tal aktiivne roll nimetatud põhimõtete kohaldamisel ja järgimisel. Eriti peab hankija igal juhul kontrollima võimaliku huvide konflikti olemasolu ja võtma asjakohased meetmed huvide konflikti ennetamiseks, tuvastamiseks ja kõrvaldamiseks (vt selle kohta 12. märtsi 2015. aasta kohtuotsus, eVigilo, C-538/13, EU:C:2015:166, punktid 42 ja 43).
- 103 Kõigest eeltoodust järeldub, et hankija peab ühelt poolt igas hankemenetluse etapis tagama, et järgitakse võrdse kohtlemise põhimõtet, ja teiselt poolt juhtumipõhiselt ja konkreetse hindamise tulemusel – enne hankemenetlusest kõrvaldamise otsuse ja hankelepingu sõlmimise otsuse tegemist – kindlaks tegema, kas isikul või pakkujal on huvide konflikt.
- 104 Selles kontekstis tuleb meenutada, et kui tuvastatakse rikkumine, mida analoogsetel asjaoludel tavapäraselt ettevaatlik ja hoolas ametiasutus ei oleks toime pannud, võib järeldada, et institutsiooni käitumine kujutas endast õigusrikkumist, mis toob kaasa liidu vastutuse ELTL artikli 340 alusel (12. juuli 2001. aasta kohtuotsus, Comafrika ja Dole Fresh Fruit Europe vs. komisjon, T-198/95, T-171/96, T-230/97, T-174/98 ja T-225/99, EU:T:2001:184, punkt 134).
- 105 Niisiis nõuab hoolsuskohustus, et institutsioonid tegutseksid hoolikalt ja ettevaatlikult (vt selle kohta 16. detsembri 2008. aasta kohtuotsus, Masdar (UK) vs. komisjon, C-47/07 P, EU:C:2008:726, punktid 92 ja 93), ning sisaldab endas kohustust hinnata hoolikalt ja erapooletult kõiki kõnealuse juhtumi asjaolusid (vt selle kohta 21. novembri 1991. aasta kohtuotsus, Technische Universität München, C-269/90, EU:C:1991:438, punkt 14; 6. novembri 2008. aasta kohtuotsus, Madalmaad vs. komisjon, C-405/07 P, EU:C:2008:613, punkt 56, ja 9. septembri 2011. aasta kohtuotsus, Dow AgroSciences jt vs. komisjon, T-475/07, EU:T:2011:445, punkt 154).
- 106 Pärast hankemenetluses huvide konflikti ohu avastamist tuleb hankijal ette valmistada ja teha nõuetekohase hoolsusega ning kogu asjassepuutuvat teavet kasutades oma otsus asjaomase hankemenetluse jätkamise kohta. Selline kohustus tuleneb eelkõige hea halduse ja võrdse kohtlemise põhimõtetest, kuna ta peab igas hankemenetluse etapis järgima pakkujate võrdse kohtlemise põhimõtet ja järelikult ka kõigi pakkujate võrdsete võimaluste põhimõtet (17. märtsi 2005. aasta kohtuotsus, AFCon Management Consultants jt vs. komisjon, T-160/03, EU:T:2005:107, punkt 75).
- 107 Lõpetuseks tuleb meenutada, et kui ametiasutus peab läbi viima uurimise, peab ta seda tegema suurima võimaliku hoolsusega, et hajutada asjas esinevad kahtlused ja olukorda selgitada (vt selle kohta 11. novembri 1986. aasta kohtuotsus, Irish Grain Board, 254/85, EU:C:1986:422, punkt 16).
- 108 Neid asjaolusid arvestades tulebki hinnata õigusrikkumist, mis väljendub selles, et hankemenetluses ei olnud järelevalve piisav ja tekkis huvide konflikt, mis asetaski äriühingu A soodsamasse olukorda.
- 109 Esiteks tuleb tähelepanuta jätta mitu asjaolu, millele hageja on hoolsuskohustuse rikkumise tõendamiseks viidanud, kuna need on põhjendamata.
- 110 Nii tuleb väide, et uurimine ei olnud erapooletu hindamiskomitee – kes viis huvide konflikti esinemise hindamiseks ja hankijale soovitude koostamiseks läbi uurimise – koosseisu tõttu, tagasi lükata põhjusel, et ühelt poolt ei tõenda asjaolu, et hindamiskomitee koosnes peamiselt komisjoni töötajatest, iseenesest seda, et uurimine ei olnud erapooletu, ning teiselt poolt ei esita hageja ühtegi tõendit selle kohta, et see asjaolu kujutab endast hoolsuskohustuse rikkumist.

- 111 Mis puutub väitesse, et väidetava huvide konflikti suhtes läbi viidud uurimise kohta esitatud andmed olid ebatäpsed ega võimaldanud hagejal aru saada, kuidas on huvide konflikti puudumine tõendatud, millega rikuti hea halduse põhimõtet, siis tuleb rõhutada, et toimikust selgub, et liidu delegatsioon esitas hagejale ning kõigile taotlejatele ja pakkujatele selle uurimise läbiviimise ja tulemuste kohta teabe.
- 112 Nii vastas liidu delegatsioon hageja 15. oktoobri 2010. aasta selgituspäringule 22. oktoobril 2010, et hankija oli tehnilise kirjelduse koostanud selleks, et esitada kõigile pakkujatele nende pakkumuste koostamiseks võimalikult palju teavet ning et seega olid ausa konkurentsi tingimused täidetud. Samuti ilmneb 27. jaanuari 2011. aasta kirjast, milles hagejale tehti teatavaks, et tema pakkumus on tagasi lükatud, et hindamiskomitee algatas huvide konflikti puudutavate väidetega seoses uurimise. Selles osas on kirjas nimetud uurimist ja täpsemalt dokumentide, e-kirja- ja kirjavahetuse ning vahetatud teabe analüüsi ning on ära toodud põhjused, miks M. P. näib olevat tehnilist kirjeldust sisaldava Wordi dokumendi koostaja.
- 113 Kõiki neid asjaolusid arvestades võis hageja ilma ühegi kahtluseta mõista, millistest asjaoludest lähtudes olid hindamiskomitee ja liidu delegatsioon välistanud nii huvide konflikti ohu kui ka selle konflikti olemasolu. Seega, ja sõltumata küsimusest, kas need asjaolud on huvide konflikti puudutavate väidete tagasilükkamiseks piisavad, ei saa komisjonile ette heita, et ta oleks rikkunud hoolsuskohustust ja esitanud ebatäpseid andmeid, mis ei võimaldanud hagejal mõista, kuidas oli huvide konflikti puudumine tõendatud.
- 114 Teiseks tuleb siiski tõdeda, et kõik muud asjaolud, millele hageja viitab, tõendavad, et hankemenetluses on toimunud piisavalt selge hoolsuskohustuse rikkumine.
- 115 Mis puutub sellesse, et hankemenetluses ei teostatud piisavat järelevalvet, kuna äriühingu A ja seejärel M. P. avalduste peale, milles nad väitsid, et huvide konflikti ei ole, ei korraldatud uurimist, siis tuleb märkida, et finantsmääruse artikli 94 punkti b kohaselt tuleb hankemenetlusest kõrvaldada taotlejad ja pakkujad, kes on hankemenetluses osalemiseks vajalike, hankija nõutavate andmetena esitanud valeandmeid.
- 116 Nagu hageja väidab, on vähetõenäoline, et hankija ei olnud teadlik asjaolust, et M. P. oli olnud äriühingu A ekspert eelmises hankes ning et liidu delegatsiooni projektijuht oli palunud tal osaleda tehnilise kirjelduse koostamisel.
- 117 Ühelt poolt palus liidu delegatsiooni projektijuht M. P. abi tehnilise kirjelduse koostamisel just selle pärast, et M. P. oli olnud äriühingu A ekspert esimese hankelepingu täitmisel. Teiselt poolt ei ole komisjon kunagi väitnud, et liidu delegatsioon ei teadnud, et tehnilise kirjelduse koostamisel kasutati M. P. abi.
- 118 Pealegi on selge, et äriühing A allkirjastas hankes osalemise taotluse, teades, et taotleja võidakse menetlusest kõrvaldada, kui ta pakub välja eksperdi, kes on osalenud hankemenetluse ettevalmistamisel, ning et M. P. oli äriühingu A kavandatava eksperdina teinud avalduse, et tal huvide konflikti ei ole.
- 119 Kuna aga liidu delegatsioonile ei saanud olla teadmata, et M. P. oli osalenud tehnilise kirjelduse koostamisel, siis tuli hankijal kontrollida, kas finantsmääruse artikli 94 punkti b kohaldamise tingimused olid täidetud. Ühelt poolt tuleb tõdeda, et finantsmääruse artikli 94 punkti b tähendus ei tohiks segadust tekitada, kuna see säte näeb ette, et hankemenetlusest tuleb kõrvaldada kõik taotlejad ja pakkujad, kes on esitanud valeandmeid. Teiselt poolt ei saanud hankijale kõnealuse juhtumi asjaolusid arvestades olla teadmata, et M. P. oli osalenud tehnilise kirjelduse koostamisel. Seega pidi hankija kindlaks tegema, kas nimetatud sätet ei ole vaja kohaldada.

- 120 Mis puutub hageja argumenti, mille kohaselt oli liidu delegatsioonil käesoleval juhul kohustus *ex officio* uurida, kas pole tegemist huvide konfliktiga, siis tuleb märkida, et komisjon ei ole tõendanud ega isegi mitte väitnud, et liidu delegatsioon oleks enne seda, kui teised taotlejad või pakkujad juhtisid tähelepanu sellele, et äriühingul A on huvide konflikt, palunud äriühingul A tõendada, et tal M. P. osalemise tõttu huvide konflikti ei ole.
- 121 Kuigi selles osas on tõsi, et PRAG punkt 2.3.6 – mille kohaselt ühelt poolt on huvide konflikti oht eelkõige juhul, kui hankemenetluse ettevalmistustöodes osalenud isik osaleb selles samas hankemenetluses, ning teiselt poolt tuleb taotleja või pakkuja, kellel esineb huvide konflikt, hankemenetlusest kõrvaldada, välja arvatud juhul, kui ta tõendab, et see asjaolu ei kujuta endast ebaausat konkurentsi – ei näe hankijale sõnaselgelt ette kohustust omal algatusel uurimine läbi viia, tuleb siiski tõdeda, et see säte niisugust kohustust ei välista.
- 122 Pealegi on finantsmääruse artikli 94 ja PRAG punkti 2.3.6 sätete kohaldamine seda enam oluline, et need sätted kujutavad endast läbipaistvuse, proportsionaalsuse, võrdse kohtlemise ja mittediskrimineerimise põhimõtete konkreetset väljendust, mida finantsmääruse artikli 89 kohaselt tuleb järgida kõigi hankelepingute puhul, mida rahastatakse täielikult või osaliselt liidu eelarvest. Et tagada nende sätete kasulik mõju, võib hankija olla kohustatud korraldama omal algatusel uurimise, kui asjaolud viitavad huvide konfliktile.
- 123 Kuna aga käesoleval juhul palus liidu delegatsiooni projektijuht ise M. P-lt tehnilise kirjelduse koostamiseks abi, siis ei saanud hankijale olla teadmata, et M. P. oli osalenud tehnilise kirjelduse koostamisel ning et selline osalemine hankemenetluse eelses etapis võis kujutada endast huvide konflikti ja tekitada ebaausa konkurentsi.
- 124 Neil tingimustel tuleb tõdeda, et käesoleval juhul ei tohtinud liidu delegatsioon jätta kontrollimata avaldusi, mille olid esitanud üks pakkuja ja üks selle pakkuja ekspertidest, ega viimata *ex officio* läbi uurimist, tegemaks kindlaks, kas nimetatud pakkujal oli huvide konflikt.
- 125 Mis puutub hageja argumenti, mille kohaselt oli uurimine ebapiisav, kuna selles keskenduti M. P. osalemise ulatusle tehnilise kirjelduse koostamisel ega käsitletud strateegilist eelist, mille äriühing A sellest osalemisest sai, kuigi selle äriühingu pakkumusele antud punktidest ilmneb, et eelis oli tegelik, siis tuleb meenutada, et eespool punktis 106 nimetatud kohtupraktika kohaselt tuleb hankijal, kes peab igas hankemenetluse etapis tagama, et järgitakse võrdse kohtlemise põhimõtet, pärast huvide konflikti avastamist ette valmistada oma otsus asjaomase hankemenetluse jätkamise kohta ja võtta see vastu nõuetekohase hoolsusega ning kogu asjassepuutuvat teavet kasutades.
- 126 Kuna aga hankija peab igas hankemenetluse etapis tagama, et järgitakse võrdse kohtlemise põhimõtet, siis kehtib selline hoolsuskohustus hankija suhtes tingimata juhul, kui tal on huvide konflikti ohu kohta teavet, ning tal tuleb nagu käesolevas asjas kindlaks teha, kas selline oht on olemas või mitte.
- 127 See kohustus kehtib seda enam käesoleva asja asjaoludel, kus ühelt poolt on liidu delegatsiooni projektijuht palunud pakkuja konsortsiumi eksperdil aidata koostada tehnilist kirjeldust ning viimane näibki olevat tehnilist kirjeldust sisaldava Wordi dokumendi koostaja, mille tõttu on tekkinud ilmne huvide konflikti oht, ja teiselt poolt on mitu teist pakkujat hankemenetluses väitnud, et selline olukord kujutab endast huvide konflikti.
- 128 Sellest tuleneb, et käesolevas asjas pidi hankija hoolsuskohustusest lähtudes hoolikalt ja erapooletult analüüsima juhtumi kõiki olulisi asjaolusid, või vastupidi, kõrvaldama huvide konflikti ohu.
- 129 Selles osas selgub hindamiskomitee aruandest, et pärast seda, kui mitu pakkujat oli viidanud huvide konflikti olemasolule, leidis hindamiskomitee – olles uurinud äriühingu A ja liidu delegatsiooni projektijuhi avaldusi, dokumente, millest ilmnes, et tehnilise kirjelduse punkte, mis puudutasid

eksperte, oli hankija ja projekti kasusaaja vahelise teabevahetuse tulemusel muudetud, ning eksperte 1 ja 2 puudutavaid kirjeldusi ja pakkujate pakkumustes eksperte puuduvate osade hindamise tulemusi –, et huvide konflikti ei olnud.

- 130 Ka 27. jaanuari 2011. aasta kirjast, milles hagejale tehti teatavaks, et tema pakkumus on tagasi lükatud, ilmneb, et hindamiskomitee oli viinud huvide konflikti puudutavate väidetega seoses läbi uurimise. Selles osas on kirjas nimetud uurimist ja täpsemalt dokumentide, e-kirja- ja kirjavahetuse ning vahetatud teabe analüüsi, ning on märgitud, et vaatamata sellele, et M. P. näib olevat tehnilist kirjeldust sisaldava Wordi dokumendi koostaja, piirdus tema osa üldise teabe esitamisega tehnilise kirjelduse osades 1.4 ja 1.5.
- 131 Antud juhul tuleb tõdeda, et hankija ei tegutsenud nõutava hoolsuse ja ettevaatlikkusega, kui ta nende asjaolude põhjal järeldas, et huvide konflikti ei ole.
- 132 Nimelt tuleneb finantsmääruse ja PRAG punkti 2.3.6 sätete koosmõjus tõlgendamisest, et hankija peab enne hankemenetlusest kõrvaldamise otsuse ja pakkumuse edukaks tunnistamise otsuse tegemist juhtumipõhiselt ja konkreetse hindamise tulemusel kindlaks tegema, kas isikul või pakkujal on huvide konflikt.
- 133 Võttes arvesse asjaolu, et huvide konflikt kahjustab pakkujatevahelist võrdsust, võib otsuse sellist pakkujat menetlusest mitte kõrvaldada, kelle suhtes on esitatud huvide konfliktile viitavaid väiteid, teha vaid tingimusel, et hankija on kindlaks teinud, et nimetatud pakkujal huvide konflikti ei ole.
- 134 Käesoleval juhul tuginevad hindamiskomitee järeldused ja sellest tulenevalt ka hankija järeldused avaldustele ja e-kirjavahetusele, millest ilmneb, et mõnda tehnilise kirjelduse osa on muudetud, ja eksperte puudutava hindamise tulemustele.
- 135 Nii selgub hindamiskomitee aruandest, et äriühingu A ja liidu delegatsiooni projektijuhi avaldused on aluseks eeldusele, mille kohaselt piirdus M. P. panus tehnilise kirjelduse koostamisel üldise infoga tehnilise kirjelduse osades 1.4 ja 1.5.
- 136 Kohtupraktika kohaselt sõltub aga dokumendi usutavus ja seega tõenduslik väärtus selle päritolust, koostamise asjaoludest, adressaadist ning selle sisu mõistlikkusest ja usaldusväärsusest (15. märtsi 2000. aasta kohtuotsus, Cimenteries CBR jt vs. komisjon, T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95, EU:T:2000:77, punkt 1053). Pealegi võib tõendusliku väärtuse omistada vandega kinnitatud avaldusele ja *a fortiori* avaldusele vaid siis, kui seda toetavad teised tõendusmaterjalid (vt selle kohta 12. märtsi 2014. aasta kohtuotsus, Globosat Programadora vs. Siseturu Ühtlustamise Amet – Sport TV Portugal (SPORT TV INTERNACIONAL), T-348/12, ei avaldata, EU:T:2014:116, punkt 33 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 137 Käesolevas asjas tuleb aga võtta arvesse asjaolu, et äriühingu A avaldus pärineb üksuselt, kellel võis olla asjas otsene huvi (vt selle kohta 3. märtsi 2011. aasta kohtuotsus, Siemens vs. komisjon, T-110/07, EU:T:2011:68, punktid 69 ja 70).
- 138 Kuna lisaks ei toeta avaldusi ükski tõendusmaterjal, mis võimaldaks huvide konflikti kindlalt välistada, siis ei saa asjaolu, et M. P. panus piirdus tehnilise kirjelduse koostamisel üldise infoga tehnilise kirjelduse osades 1.4 ja 1.5, tõendina käsitada.
- 139 Hindamiskomitee aruandes on küll tõesti täpsustatud esiteks, et tehnilise kirjelduse punkte, mis puudutasid eksperte, oli hankija ja projekti kasusaaja vahelise teabevahetuse tulemusel muudetud, ning et need muudatused näitavad, et nõudeid oli hankedokumentide ettevalmistamisel kvalitatiivselt täiendatud, ja teiseks, et viies pakkuja oli saanud ekspertide 3 ja 4 osas kõrgeima punktisumma, samas kui äriühing A oli saanud kõrgeima punktisumma ekspertide 1 ja 2 osas.

- 140 Nendest asjaoludest nähtub, et hindamiskomitee ja hankija üritasid kindlaks teha M. P. osaluse ulatust tehnilise kirjelduse koostamisel ja mõõta seda potentsiaalset strateegilist eelist, mis sellel osalemisel võis ekspertide hindamist arvestades olla.
- 141 Nimelt on hindamiskomitee aruandes rõhutatud, et M. P. osalus piirdus tehnilise kirjelduse osadega 1.4 ja 1.5, mis sisaldasid hankelepingu konteksti puudutavaid üksikasju, mitte aga eksperte puudutavaid nõudeid. Lisaks ilmnevad sellest aruandest tehnilise kirjelduse osade muudatused eksperte puudutavates nõuetes, mis tehti pärast hankija ja projekti kasusaaja vahelist teabevahetust, mis näitab, et neid nõudeid täiendati tehnilise kirjelduse muutmisel oluliselt. Lõpuks on selles aruandes toodud pakkumustes eksperte puuduvate osade hindamise tulemused.
- 142 Samas, kuigi see asjaolu tõendab, et hindamiskomitee ja hankija ei piirdunud M. P. kaasatusega tehnilise kirjelduse koostamisel ning püüdsid kindlaks teha, kas äriühing A oli saanud strateegilise eelise, ei võimalda see asjaolu – vastuolus PRAG nõuetele – siiski tõendada, et äriühing A polnud saanud strateegilist eelist ega täie kindlusega välistada huvide konflikti olemasolu ning seega järeldada, et nad on täitnud oma hoolsuskohustust.
- 143 Nimelt ei nähtu toimikust, et hindamiskomitee oleks kontrollinud asjaolusid, millistel liidu delegatsiooni projektijuht palus M. P-l esitada talle tehnilise kirjelduse koostamiseks andmeid. Seega ei olnud ei hindamiskomitee ega hankija suutnud kindlaks teha liidu delegatsiooni palve ulatust ega kontrollida, kas see palve tõesti piirdus üldiste andmetega, mis olid vajalikud vaid tehnilise kirjelduse osade 1.4 ja 1.5 jaoks.
- 144 Samuti ei selgu toimikust, et hindamiskomitee oleks avaldanud soovi tutvuda Wordi dokumendiga, mis oli M. P. koostatud ja liidu delegatsiooni projektijuhile edasi antud, või et tal oli võimalik seda dokumenti kontrollida, kuigi tegemist oli mitte ainult asjassepuutuva, vaid lausa otsustava tähtsusega asjaoluga selle kontrollimisel, kas M. P. osalus tehnilise kirjelduse koostamisel piirdus vaid selle kirjelduse osadega 1.4 ja 1.5, ja kindlakstegemisel, kas oli tegemist huvide konfliktiga või mitte. Kui komisjonile kohtuistungil selle kohta küsimus esitati, kinnitas ta, et tema käsutuses ei ole USB-mälupulka, millega M. P. – nagu komisjon Üldkohtus mõõnis, mis kanti ka kohtuistungil protokollile – oli andmed esitanud.
- 145 Selle dokumendi puudumisel ei olnudki hindamiskomiteel ja hankijal võimalik kontrollida ühelt poolt, et M. P. osalus tehnilise kirjelduse koostamisel piirdus tõesti vaid kirjelduse osadega 1.4 ja 1.5, ning teiselt poolt, et ta ei olnud tehnilise kirjelduse esimest versiooni koostanud täies ulatuses. Seega ei saanud nad kindlustundega välistada, et M. P. ei olnud tehnilise kirjelduse esimest versiooni täies ulatuses koostanud ning et tema käsutuses oli selle tagajärjel siseteave, kuigi muud asjaolud – nimelt dokumendid, millest ilmnes, et tehnilise kirjelduse punkte, mis puudutasid eksperte, oli hankija ja projekti kasusaaja vahelise teabevahetuse tulemusel muudetud, ning eksperte 1 ja 2 puudutavad kirjeldused ja pakujate pakkumustes eksperte puuduvate osade hindamise tulemused –, millele hindamiskomitee tugines, näitavad, et tehnilises kirjelduses eksperte puudutavaid osi hiljem muudeti. Seega ei ole hindamiskomiteele ja hankijale teada kõiki asjaolusid, mis oleksid võimaldanud neil kindlalt välja selgitada, kas äriühing A oli saanud strateegilise eelise, mis seab tema ja teiste pakujate vahelise võrdsuse kahtluse alla.
- 146 Neil tingimustel ilmneb, et hindamiskomitee ja hankija ei analüüsinud hoolikalt ja erapooletult juhtumi kõiki olulisi asjaolusid, mis oleks neil võimaldanud kõik olemasolevad kahtlused kõrvaldada ja äriühingu A olukorda selgitada.
- 147 Liiatigi ei põhjusta nii PRAGs kui ka finantsmääruses hankija jaoks huvide konfliktiga seoses ühemõtteliselt ette nähtud kohustused erilisi tõlgendamis- ega kohaldamisraskusi. Ka komisjon pole esitanud ühtegi väidet tõendamaks, et asjaolud olid eriti keerulised.

- 148 Kõigist neist faktidest tuleneb, et käesoleva kohtuasja asjaoludel pani liidu delegatsioon – kui ta ei korraldanud uurimist pärast seda, kui äriühing A ja M. P. olid esitanud avaldused, milles nad väitsid, et huvide konflikti ei ole, kui ta ei algatanud *ex officio* uurimist, et teha kindlaks, kas nimetatud äriühingul oli huvide konflikt, ning kui ta jättis läbi viimata uurimise, mis oleks võimaldanud kindlalt välja selgitada, et M. P. osalus tehnilise kirjelduse koostamisel ei tekitanud huvide konflikti – toime rikkumise, mida analoogsetel asjaoludel ei oleks tavapäraselt ettevaatlik ja hoolas ametiasutus toime pannud. Sellist rikkumist tuleb käsitada hoolsuskohustuse ilmse ja raske rikkumisena ning seega selle kohustuse, hea halduse põhimõtte ja harta artikli 41 piisavalt selge rikkumisena.
- 149 Nagu hageja õigesti väidab, kujutab selline hoolsuskohustuse rikkumine kohtuasja asjaolusid arvestades endast ka finantsmääruse artiklis 89 ja PRAGs sätestatud võrdse kohtlemise põhimõtte piisavalt selget rikkumist.
- 150 Nimelt riivab hoolsuskohustuse rikkumise sellega, et jäetakse korraldamata uurimine, mis võimaldaks hankemenetluses huvide konflikti kindlalt välistada, ka pakkujate võrdse kohtlemise põhimõtet (vt selle kohta 17. märtsi 2005. aasta kohtuotsus, AFCon Management Consultants jt vs. komisjon, T-160/03, EU:T:2005:107, punktid 90 ja 91).
- 151 Nagu Üldkohus eespool punktides 94–103 meenutas, on hankija kohustatud hankemenetluse igas etapis tagama võrdse kohtlemise põhimõtte järgimise ja sellest tulenevalt kõikide pakkujate võrdsed võimalused. Nimelt peab ta võrdse kohtlemise põhimõtte järgimiseks enne hankemenetlusest kõrvaldamise otsuse ja pakkumuse edukaks tunnistamise otsuse tegemist juhtumipõhiselt ja konkreetse hindamise tulemusel kindlaks tegema, kas isikul või pakkujal on huvide konflikt.
- 152 Kuna antud juhul ei analüüsinud liidu delegatsioon hoolikalt ja erapooletult juhtumi kõiki olulisi asjaolusid, mis võimaldaksid äriühingut A soodustava huvide konflikti olemasolu kindlalt välistada ja seada kahtluse alla ilmse huvide konflikti ohu, mis PRAG punkti 2.3.6 kohaselt oli tekkinud M. P. osalusest tehnilise kirjelduse koostamisel, siis ei saanud liidu delegatsioon kõiki pakkujaid võrdselt kohelda. Niisiis kujutab juba ainuüksi asjaolu, et liidu delegatsioon ei korraldanud nõuetekohast uurimist, mis oleks võimaldanud välistada huvide konflikti, millele mitu pakkujat oli viidanud, finantsmääruse artiklis 89 ja PRAGs sätestatud võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumist ja seega ka isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selget rikkumist, kui arvestada nende tagajärgede olulisust, mida võimalik huvide konflikt võib hankemenetluse tulemusel kaasa tuua.
- 153 Teiseks tugineb hageja finantsmääruse artiklitele 89 ja 94 ning võrdse kohtlemise põhimõttele seoses sellega, et hankija kohtles kõiki pakkujaid ühtemoodi, vaatamata sellele, et M. P. osalus tehnilise kirjelduse koostamisel oli tekitanud huvide konflikti, mis andis äriühingule A pakkumuse koostamisel eelise.
- 154 Selle argumentatsiooniga ei saa nõustuda.
- 155 Nimelt, kuigi hageja poolt välja toodud asjaolud tõendavad käesoleval juhul ilmse huvide konflikti ohu tekkimist ja kujutavad endast piisavalt selget hoolsuskohustuse ja võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumist, on need ebapiisavad, võimaldamaks Üldkohtul kindlalt järeldada, et huvide konflikt tekkis, ning seetõttu tuleb hageja argument tagasi lükata. Selles osas tuleb siiski märkida, et põhjus, miks Üldkohtul ei ole käesolevas asjas võimalik huvide konflikti tekkimist kindlaks teha või välistada, tuleneb komisjoni käitumisest, kuna tema ei analüüsinud hankemenetluse ajal piisavalt huvide konflikti puudutavaid väiteid ega esitanud Üldkohtule ühtegi tõendit, mis oleks võimaldanud seda analüüsi läbi viia.

156 Seega on hageja ühelt poolt tõendanud, et käesolevas asjas on tegemist hoolsuskohustuse ning seega ka hea halduse põhimõtte ja harta artikli 41 piisavalt selge rikkumisega, mis väljendub selles, et liidu delegatsioon ei korraldanud uurimist pärast seda, kui äriühing A oli esitanud avalduse, väites, et huvide konflikti ei ole, selles, et ta ei algatanud *ex officio* uurimist, et teha kindlaks, kas sellel konsortsiumil, kuhu nimetatud äriühing kuulus, oli huvide konflikt, ning selles, et ta ei viinud läbi piisavat uurimist M. P. osaluse kohta tehnilise kirjelduse koostamisel ega analüüsinud hoolikalt ja erapooletult juhtumi kõiki olulisi asjaolusid, mis oleks võimaldanud kindlalt välja selgitada, et huvide konflikti ja strateegilist eelist äriühingule A ei ole tekkinud. Teiselt poolt on hageja tõendanud finantsmääruse artiklis 89 ja PRAGs sätestatud võrdse kohtlemise põhimõtte piisavalt selge rikkumise, mis väljendub selles, et hankija kohtles kõiki pakkujaid ühtemoodi, kuigi ebapiisav uurimine ei olnud tal võimaldanud äriühingut A soodustava huvide konflikti olemasolu kindlalt välistada.

2) Väidetav õigusvastatus, mis väljendub hilinemises, millega talle tehti teatavaks pakkumuse edukaks tunnistamise otsus ja lepingu allkirjastamise otsus

157 Hageja väidab, et komisjon rikkus PRAG punkti 2.9.3, kui ta ei teinud pakkumuse edukaks tunnistamise otsust talle teatavaks „viivitamatult“, kuigi see otsus oli tehtud enne lepingu allkirjastamist. Lisaks sellele rikkus komisjon hageja sõnul hea halduse üldist põhimõtet pakkumuste hindamisel sellega, et ta ei teavitanud hagejat PRAG punktis 2.9.3 ette nähtud 15 päeva jooksul alates teise poole allkirjastatud lepingu kättesaamisest.

158 Kuigi komisjon möönab, et hagejat ei teavitatud pakkumuse edukaks tunnistamise otsusest ette nähtud tähtaja – 15 kalendripäeva alates teise poole allkirjastatud lepingu kättesaamisest – jooksul, väidab ta siiski, et see viivitus ei rikkunud hageja kaebeõigust ning hageja ei väida sugugi, et ta oleks sellist kahju kandnud.

159 Menetlusökoonoomika põhjendusel ja võttes arvesse asjaolu, et eespool punktis 67 osundatud kohtupraktika kohaselt – kui üks kolmest liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise tingimusest ei ole täidetud, tuleb kahju hüvitamise hagi jätta rahuldamata, ilma et oleks vaja uurida, kas ülejäänud kaks tingimust on täidetud – analüüsitakse seda hageja argumenti põhjusliku seose olemasolu nõude täidetuse seisukohast.

b) Kahju ja põhjuslik seos

1) Põhjuslik seos väidetava õigusvastasuse – mis väljendub hilinemises, millega talle tehti teatavaks pakkumuse edukaks tunnistamise otsus ja lepingu allkirjastamise otsus – ja väidetava kahju vahel

160 Nagu tuleneb eespool punktist 66, peab hageja esitama tõendid selle kohta, et õigusvastasuse ja väidetava kahju vahel on otsene põhjuslik seos. Käesoleval juhul väidab hageja, et tema kahju väljendub hankemenetluses osalemise kuludes, hankemenetluse õiguspärasuse vaidlustamise kuludes, kasumi kaotamises, võimaluse kaotamises ning võimaluse kaotamises osaleda ka teistes hangetes ja neis lepingud sõlmida, ning et selle kahju on põhjustanud komisjoni väärhaldus, võrdse kohtlemise ja hea halduse üldiste põhimõtete, õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte, finantsmääruse artikli 94 ja PRAG punkti 2.3.6 rikkumine. Kuigi hageja rõhutab, et otsuse tunnistada edukaks selle konsortsiumi pakkumus, kuhu kuulub äriühing A, õigusvastaselt vastuvõtmise ja tekkinud kahju vahel on otsene põhjuslik seos, ei tõenda hageja ega isegi väida, et hilinemine, millega talle tehti teatavaks hindamise tulemused, põhjustas väidetava kahju talle otseselt ja on selle kahju tekkimisel määrava tähtsusega. Lisaks tuleneb hageja esitatud argumentatsioonist, et väidetava kahju põhjuseks on hankijapoolsed rikkumised hankemenetluse ajal, mitte aga asjaolu, et pakkumuse edukaks tunnistamise otsus ja lepingu allkirjastamise otsus tehti talle teatavaks hilinemisega.

161 Sellest järeldub – ilma et oleks vaja kindlaks teha, kas hageja on tõendanud isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selge rikkumise –, et põhjusliku seose puudumise tõttu tuleb hageja argumendid, mis põhinevad hilinemisel, millega talle tehti teatavaks pakkumuse edukaks tunnistamise otsus ja lepingu allkirjastamise otsus, tagasi lükata.

2) Väidetav kahju ja põhjuslik seos õigusvastasuse – mis hageja sõnul väljendub selles, et hankemenetluses ei teostatud piisavat järelevalvet – ja nimetatud kahju vahel

162 Kuna Üldkohus on juba tuvastanud õigusvastasuse, mis väljendub selles, et hankemenetluses ei teostatud piisavat järelevalvet, siis tuleb nüüd kindlaks teha, kas hageja väidetav kahju on tegelik ning kas sellisel juhul esineb Üldkohtu tuvastatud õigusvastasuse ja nimetatud kahju vahel otsene põhjuslik seos.

163 Hageja on enda hinnangul saanud kahju viiel erineval moel: esiteks kasumi kaotamine, teiseks hankemenetluse õiguspärasuse vaidlustamise kulud, kolmandaks võimaluse kaotamine osaleda teistes hangetes ja neis lepingud sõlmida, neljandaks võimaluse kaotamine, et hankeleping sõlmitakse temaga, ja viiendaks hankemenetluses osalemise kulud.

i) Kahju, mis seisneb kasumi kaotuses

164 Hageja väidab, et pärast seda, kui ta oli esitanud kaebuse, oleks äriühing A tulnud hankemenetlusest kõrvaldada ning hankeleping oleks tulnud sõlmida temaga. Kuigi Üldkohus ei ole kunagi mõistnud välja õigusvastases hankemenetluses kasumi kaotamises seisneva kahju hüvitist, leiab hageja, et käesoleva kohtuasja asjaolud ja komisjoni ilmselgelt ebasobiv käitumine nõuavad kohtupraktikast erandi tegemist.

165 Komisjon vaidleb sellele argumentatsioonile vastu, kinnitades, et käesoleval juhul ei ole saamata jäänud tulu hüvitatav kahju. Nii rõhutab ta, et hankijal on pakkumuse edukaks tunnistamise otsuse tegemisel laiaulatuslik kaalutusruum ning et ta ei ole seotud hindamiskomitee soovitusel. Pealegi ei ole tema sõnul kindel, et hageja oleks äriühingu A puudumisel saanud hankelepingu sõlmida. Lõpuks leiab komisjon, et hüvitise summa arvutamiseks on 33,3protsendiline kasumimarginaal ebamõistlik.

166 Selles osas tuleb tõdeda, et vastupidi eespool punktis 65 meenutatud nõudele ei ole kasumi kaotamises või saamata jäänud tulus väljenduv kahju tekkinud ega tegelik, vaid tulevane ja hüpoteetiline (22. mai 2012. aasta kohtuotsus, *Evropaïki Dynamiki vs. komisjon*, T-17/09, ei avaldata, EU:T:2012:243, punkt 123). Nimelt eeldab kasumi kaotamises või saamata jäänud tulus väljenduv kahju, et kui komisjonile etteheidetavat õigusvastast tegevust ei oleks olnud, oleks kõnealune hankeleping sõlmitud hagejaga, kelle pakkumus lükati tagasi. Isegi kui oletada, et hindamiskomitee oli soovitanud sõlmida hankelepingu temaga, ei ole hankija selle komitee ettepanekuga seotud, vaid tal on pakkumuse edukaks tunnistamisel kaalutavate küsimuste üle otsustamisel oluline kaalutusõigus (vt 8. detsembri 2011. aasta kohtuotsus, *Evropaïki Dynamiki vs. komisjon*, T-39/08, ei avaldata, EU:T:2011:721, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika). Finantsmääruse artiklist 101 tuleneb, et hankija võib enne lepingu allkirjastamist kas hankest loobuda või hankemenetluse tühistada, kusjuures taotlejatel ega pakkujatel ei ole õigust nõuda mingisugust hüvitist.

167 Sellest järeldub, et hageja väidetav kahju – mis tuleneb sellest, et tal jäi selle tõttu, et hankeleping sõlmiti teise pakkujaga, kasum või tulu saamata – ei ole tegelik ega kindel ning seega tuleb see kahju hüvitamise nõue tagasi lükata.

ii) Kahju, mis seisneb hankemenetluse õiguspärasuse vaidlustamise kuludes

- 168 Mis puutub hankemenetluse õiguspärasuse vaidlustamise kuludesse, siis hageja väidab, et ta kandis hankemenetluses toime pandud liidu õigusnormi piisavalt selge rikkumise tõttu kahju, kuna tal tuli advokaadiga nõu pidada nii selle menetluse kui ka ombudsmani poolt läbi viidud menetluse ajal.
- 169 Kõigepealt leiab komisjon, et hageja väide, mille kohaselt kujutavad ombudsmanile kaebuse esitamisega seonduvad õigusabikulud endast hankemenetluse kontekstis „vajalikke“ kulusid, ei ole põhjendatud. Edasi rõhutab ta, et hageja ei oleks pidanud pöörduma mitte ombudsmani vaid Üldkohtu poole. Lõpuks vaidlustab ta õigusabikulude summa, kuna hageja esitatud arves ei ole täpsustatud ei osutatud õigusteenust ega hinda, mille peale see arve on esitatud. Komisjon lisab, et kohtupraktika kohaselt ei kujuta hageja poolt enda kaitsmiseks kantud kulud endast varalist kahju, vaid kulusid, ning et hageja poolt enne kohtumenetluse algust kantud advokaadikulud tulenevad hageja enda valikust, mistõttu ei saa neid komisjonilt välja nõuda.
- 170 Tõendamaks väidetava kahju olemasolu ja ulatust, esitas hageja Üldkohtule hagiavalduse lisas A 12 toodud arve, millest selgub, et ta tasus 29. jaanuaril 2014 10 000 euro suuruse arve õigusabikulude katmiseks seoses hankega „Albaania toiduohutussüsteemi tugevdamine“ (EuropeAid/129820/C/SER/AL) perioodi eest 2010. aasta detsembrist kuni 2014. aasta jaanuarini.
- 171 Samas tuleb tõdeda, et vastupidi eespool punktis 65 meenutatud kohtupraktikale, ei ole hageja tõendanud ei väidetava kahju olemasolu ega ulatust.
- 172 Hagejad ei ole nimelt esitanud ühtegi dokumenti, mis võimaldaks mõista, mida täpselt need kulud hõlmavad, ega põhjendanud nende summat. Nii on hagiavalduse lisas A 12 toodud arves nimetatud vaid 10 000 euro suurune summa, kuid hankemenetluse õiguspärasuse vaidlustamise kulusid ega ombudsmani menetluse kulusid pole täpsustatud ega detailselt välja toodud.
- 173 Pealegi on hageja omal vabal valikul teinud otsused esitada kaebus ombudsmanile ja lasta end ombudsmani menetluses esindada advokaadil, kuigi see menetlus on loodud sellisena, et advokaadi abi pole vajalik. Seega ei saa väärhaldust, mida võib liidu institutsioonidele ette heita, vaadelda kui väidetava kahju otsesest tekitajat (vt selle kohta 11. juuli 2005. aasta kohtumäärus, Internationaler Hilfsfonds vs. komisjon, T-294/04, EU:T:2005:280, punktid 48, 52 ja 56, ning 28. septembri 2010. aasta kohtuotsus, C-Content vs. komisjon, T-247/08, ei avaldata, EU:T:2010:409, punkt 90 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 174 Sellest järeldub, et hagejale ei tule hankemenetluse õiguspärasuse vaidlustamisega seonduvaid kulusid hüvitada.

iii) Kahju, mis seisneb võimaluse kaotamises osaleda teistes hangetes ja neis leping sõlmida

- 175 Hageja väidab, et kuna hankemenetluse õigusvastasus ja hankelepingu sõlmimine konsortsiumiga, kuhu kuulub äriühing A, takistasid tal osalemast teistes hankemenetlustes ja neis leping sõlmida, siis peab komisjon selle võimaluse kaotamisest tekkinud kahju hüvitama.
- 176 Komisjon leiab, et isegi kui oletada, et hageja pakkumus oleks tunnustatud kõnealuses hankemenetluses edukaks ja ta oleks täitnud kõik hankemenetluse tehnilised nõuded, ei taga miski, et ta oleks saanud lepingud sõlmida teistes hangetes, mistõttu ei ole kahju – vastupidi kohtupraktika nõuetele – „tekkinud ega tegelik“.

- 177 Selles osas tuleb kõigepealt rõhutada, et hageja tugineb asjaolule, et õigusvastasused, millest tulenevalt sõlmiti hankeleping konsortsiumiga, kuhu kuulub äriühing A, mitte ainult ei takistanud tal osalemast teistes hankemenetlustes, vaid takistasid neis ka lepingut sõlmida.
- 178 Mis puutub võimaluse kaotamise osaleda teistes hankemenetlustes, siis tuleb märkida, et hageja väidetak kahju ei tulene käesolevas kohtuasjas tuvastatud õigusvastasustest otseselt ega kindlalt. Hageja leiab nimelt, et ta kaotas selle tõttu, et hankemenetluse ajal ei viidud läbi hoolikat uurimist, võimaluse kõnealuses hankes leping sõlmida ja seega tugineda nimetatud hankelepingu saamisele ja selle täitmisele, et tõendada, et ta täitis valikukriteeriumid, mis võimaldavad osaleda hilisemates hankemenetlustes. Hageja viitab selles osas kahele hankemenetlusele, milles taotlejate tehnilise pädevuse raames nõutakse, et nad oleksid teenuseid osutanud vähemalt kahe projekti raames, mis puudutavad teatavaid kindlaksmääratud tegevusvaldkondi. Hageja ei ole siiski mingil moel väitnud ega ka tõendanud, et kõnealuses hankes lepingu sõlmimine oli ainus ja hädavajalik võimalus saada piisav kogemus nende hilisemate hangete valikukriteeriumile vastamiseks. Vastupidi, hageja esitatud dokumentidest selgub, et selle kogemuse võis saada loetletud tegevusvaldkondades iga projekti raames. Sellest tuleneb, et võimaluse kaotamine osaleda teistes hankemenetlustes tuleb pigem hageja kogemuse puudumisest kui sellest, et temaga kõnealust hankelepingut ei sõlmitud, ning järelikult ei saanud nimetatud õigusvastasused hageja väidetavat kahju otseselt ega kindlalt tekitada.
- 179 Mis puutub võimaluse kaotamise osaleda teistes hangetes ja neis leping sõlmida, siis piisab, kui märkida, et isegi kui oletada, et hageja kandis kahju selle tõttu, et ta kaotas võimaluse kõnealuses hankes leping sõlmida, siis ei ole see asjaolu piisav, et tekiks tegelik ja kindel kahju võimaluse kaotuse tõttu teistes hangetes lepinguid sõlmida (vt selle kohta 22. juuni 2011. aasta kohtumäärus, *Evropaiki Dynamiki vs. komisjon*, T-409/09, EU:T:2011:299, punkt 86 ja seal viidatud kohtupraktika). Sellises avaliku hanke süsteemis, nagu käsitletakse põhikohtuasjas, on hankijal nimelt pakkumuse edukaks tunnistamise otsuse tegemisel oluline kaalutusõigus. Järelikult ei saa eeldada, et hageja oleks täitnud kõigi nende teiste hangete puhul lepingu sõlmimise tingimused. Seda kahju tuleb seega pidada ebakindlaks ja hüpoteetiliseks.
- 180 Sellest järeldub, et hagejale ei tule hüvitada kahju, mis väljendub võimaluse kaotamises osaleda teistes hangetes ja neis lepinguid sõlmida.

iv) Kahju, mis seisneb võimaluse kaotamises ja hankemenetluses osalemise kuludes

- 181 Hageja väidab, et kui Üldkohus leiab, et saamata jäänud tulu ei tule talle hüvitada, siis tuleb talle hüvitada kahju, mis tekkis võimaluse kaotamisest, et hankeleping sõlmitakse temaga. Ta rõhutab, et tegemist on hüvitatava kahjuga ning asjaolu tõttu, et komisjon ei reageerinud väidetele huvide konflikti olemasolust, kaotas ta võimaluse hankelepingut sõlmida, kuigi tal oli selleks vaieldamatult võimalus.
- 182 Komisjon väidab, et hageja viidatud kohtupraktika ei puuduta riigihangete alaseid vaidlusi, ja märgib, et selles kontekstis jättis Üldkohus saamata jäänud tulul ja võimaluse kaotamisel põhinevad kahju hüvitamise nõuded rahuldamata.
- 183 Hageja möönab, et kohtupraktika kohaselt ei kujuta hankemenetluses osalemine endast põhimõtteliselt kahju elementi, kuid leiab, et käesolevas ajas on kohaldatav kohtupraktika, mille kohaselt tuleb kulud erandina hüvitada juhul, kui pädeva asutuse poolt hankemenetluses toime pandud liidu õiguse rikkumine kahjustas pakkuja võimalusi hankeleping sõlmida. Enda hinnangul on ta tõendanud, et komisjon pani oma tegevusega hankemenetluses toime liidu õiguse piisavalt selge rikkumise, lastes tekkida huvide konfliktil ja rikkudes võrdse kohtlemise põhimõtet, vähendades sellega tema võimalusi hankelepingut sõlmida. Lisaks tuleb sellele summale lisada tasandusintress kulude pealt, mida ta üldises hankemenetluses osalemisel kandis.

- 184 Komisjon meenutab, et neid hankemenetluses osalemise kulusid ei käsitata kahjuna, mille võib kahju hüvitamise hagiga korvata, ja leiab, et käesolevas asjas ei ole hageja viidatud kohtupraktika kohaldatav.
- 185 Arvestades võimaluse kaotamise ja hankemenetluses osalemise kulude hüvitamise suhtes kehtivaid tingimusi, peab Üldkohus otstarbekaks neid analüüsida üksteise järel. Seejärel tuleb käsitleda tasandusintressi küsimust.
- 186 Mis esiteks puutub võimaluse kaotamisest tulenevasse kahjusse, siis tuleb kõigepealt jätta tähelepanuta komisjoni argumendid, mille kohaselt ei ole väidetav hageja võimaluse kaotamisest tulenev kahju kindel.
- 187 Väites, et Üldkohus on korduvalt jätnud rahuldamata saamata jäänud tulul või võimaluse kaotamisel põhinevad kahju hüvitamise nõuded põhjendusega, et hankijal on pakkumuse edukaks tunnistamise otsuse tegemisel laiaulatuslik kaalutlusruum, samastab komisjon ekslikult saamata jäänud tulul põhineva kahju ja võimaluse kaotamisel põhineva kahju.
- 188 Kuid ühelt poolt ei ole need kaks kahju samastatavad. Kui saamata jäänud tulule viidates soovitakse hüvitist hankelepingust ilmajäämise eest, siis võimaluse kaotamisele viidates püütakse saada hüvitist võimaluse kaotuse eest leping sõlmida (vt selle kohta 21. mai 2008. aasta kohtuotsus, *Belfass vs. nõukogu*, T-495/04, EU:T:2008:160, punkt 124, ja 20. septembri 2011. aasta kohtuotsus, *Evropaïki Dynamiki vs. EIP*, T-461/08, EU:T:2011:494, punkt 210).
- 189 Teiselt poolt ei välista asjaolu, et hankijal on pakkumuse edukaks tunnistamise otsuse tegemisel laiaulatuslik kaalutlusruum, seda, et võimaluse kaotamisest tekkinud kahju võiks kohtupraktika tähenduses olla tegelik ja kindel (vt selle kohta analoogia alusel 9. novembri 2006. aasta kohtuotsus, *Agraz jt vs. komisjon*, C-243/05 P, EU:C:2006:708, punktid 26–42, ja kohtujurist Cruz Villalóni ettepanek kohtuasjas *Giordano vs. komisjon*, C-611/12 P, EU:C:2014:195, punktid 60 ja 61). Asjaolu, et hankija ei ole kunagi kohustatud hankelepingut sõlmima, ei takista käesoleval juhul tuvastamast võimaluse kaotamist. Kuigi see asjaolu mõjutab pakkuja kindlustunnet see hankeleping sõlmida ja järelikul ka sellega seonduvat kahju, ei saa see kahjustada mis tahes võimalust selles hankes leping sõlmida ega seega ka võimaluse kaotamist. Kuigi vastab tõele, et hankija võib alati enne lepingu allkirjastamist kas hankest loobuda või hankemenetluse tühistada, kusjuures taotlejatel ega pakkujatel ei ole õigust nõuda mingisugust hüvitist, jäävad need siiski oletusteks, kui hankest loobumist või hankemenetluse tühistamist ei ole tegelikult toimunud ja hageja on komisjoni õigusvastase tegutsemise tõttu hankemenetluses kaotanud võimaluse hankeleping sõlmida (vt selle kohta 29. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus, *Vanbreda Risk & Benefits vs. komisjon*, T-199/14, EU:T:2015:820, punkt 199).
- 190 Nagu tuleneb eespool punktist 156, leidis Üldkohus, et komisjon oli hankemenetluses pannud huvide konflikti puudutavas uurimises toime mitu õigusrikkumist. Need õigusrikkumised hankemenetluse läbiviimisel moonutasid aga seda menetlust oluliselt ja kahjustasid hageja – kelle pakkumus oli asetatud teisele kohale – võimalust hankeleping sõlmida. Kui liidu delegatsioon oleks täitnud oma hoolsuskohustuse ja uurinud piisavalt M. P. osaluse ulatust tehnilise kirjelduse koostamisel, siis ei oleks olnud välistatud, et ta oleks tuvastanud huvide konflikti, mis asetab äriühingu A soodsamasse olukorda, ning see oleks põhjendanud tema kõrvaldamist menetlusest. Seega, kui liidu delegatsioon otsustas tunnistada edukaks selle konsortsiumi pakkumuse, kuhu kuulus ka äriühing A, tegemata sealjuures kindlaks, kas viimasel on huvide konflikt, kuigi ilmsid tõsised asjaolud, mis viitasid huvide konflikti olemasolule, siis kahjustas ta sellega hageja võimalust, et leping sõlmitakse temaga.
- 191 Neil tingimustel tuleb võimaluse kaotamises väljenduvat väidetavat kahju käesoleval juhul pidada tegelikult ja kindlaks, kuna ilmnes, et hageja kaotas kõrvalejäetud pakkujana lõplikult võimaluse, et hankeleping sõlmitakse temaga, ning see võimalus oli olnud tegelik, mitte hüpoteetiline.

- 192 Lõpuks tuleneb kahju otseselt ja vahetult liidu delegatsiooni poolt käesolevas asjas toime pandud õigusrikkumistest. Nimelt tuleb sellise põhjusliku seose olemasolu tingimust hinnata väidetavat kahju arvestades. Kuid ilma et oleks vaja kindlaks teha, kas käesolevas asjas käsitletav olukord kujutas endast huvide konflikti, on selge, et ebapiisava uurimise ja hankelepingu sõlmimise tõttu konsortsiumiga, kuhu kuulub äriühing A, rikkus liidu delegatsioon hankemenetlust ja kahjustas sellega otseselt hageja võimalust, et leping sõlmitakse temaga.
- 193 Kuna hageja on tõendanud, et liidu delegatsioon pani hankemenetluses huvide konflikti küsimust uurides toime mitu õigusrikkumist, et ta kandis võimaluse kaotamise tõttu kahju, et see kahju on tegelik ja kindel ning tuleneb otseselt nendest õigusrikkumistest, siis tuleb tõdeda, et hagejale võimaluse kaotamisest tingitud kahju hüvitamise tingimused on täidetud.
- 194 Mis teiseks puutub hankemenetluses osalemise kuludesse, siis tuleb meenutada, et ettevõtjad peavad kandma oma tegevustest tulenevaid majanduslikke riske. Hankemenetluses hõlmavad need majanduslikud riskid eeskätt pakkumuse ettevalmistamisega seotud kulusid. Nii tekkinud kulud jäävad seega menetluses osaleda otsustanud ettevõtja kanda: hankes konkureerimise õigus ei tähenda kindlust menetluse tulemuse suhtes (vt analoogia alusel 30. aprilli 2009. aasta kohtuotsus, CAS *Succhi di Frutta vs. komisjon*, C-497/06 P, ei avaldata, EU:C:2009:273, punkt 79). Selles osas näeb finantsmääruse artikkel 101 ette, et komisjonil on õigus otsustada lepingut üldse mitte sõlmida. Seega ei ole isegi kõige soodsama pakkumuse teinud pakkujale lepingu sõlmimine tagatud.
- 195 Järelikult ei saa kulud, mida pakkuja hankemenetluses osalemisega enda kanda võttis, üldiselt olla kahjustasuga hüvitatavaks kahjuks (30. aprilli 2009. aasta kohtuotsus, *Succhi di Frutta vs. komisjon*, C-497/06 P, ei avaldata, EU:C:2009:273, punkt 81; 17. detsembri 1998. aasta kohtuotsus, *Embassy Limousines & Services vs. parlament*, T-203/96, EU:T:1998:302, punkt 97, ja 8. mai 2007. aasta kohtuotsus, *Citymo vs. komisjon*, T-271/04, EU:T:2007:128, punkt 165).
- 196 Samas ei saa seda põhimõtet ilma õiguskindluse ja õiguspärase ootuse põhimõtteid riivamata kohaldada juhul, kui liidu õiguse rikkumine hankemenetluse läbiviimisel kahjustas pakkuja võimalusi hankelepingu sõlmida (30. aprilli 2009. aasta kohtuotsus, *CAS Succhi di Frutta vs. komisjon*, C-497/06 P, ei avaldata, EU:C:2009:273, punkt 82; 17. märtsi 2005. aasta kohtuotsus, *AFCon Management Consultants jt vs. komisjon*, T-160/03, EU:T:2005:107, punkt 98, ja 8. mai 2007. aasta kohtuotsus, *Citymo vs. komisjon*, T-271/04, EU:T:2007:128, punkt 165).
- 197 Kuna käesoleval juhul leidis Üldkohus, et hankemenetluses toime pandud õigusrikkumised, millele hageja viitas, olid kahjustanud hageja võimalust, et leping sõlmitakse temaga, siis tuleb võimaluse kaotamises seisnev kahju talle hüvitada, kattes tema hankemenetluses osalemise kulud, mida saab kahjuhüvitisega hüvitada.
- 198 Mis puutub põhjuslikku seosesse Üldkohtu tuvastatud kahju ja õigusrikkumiste vahel, siis tuleb meenutada, et nende õigusrikkumistega moonutati hankemenetlust. Seetõttu kandis hageja pakkujana hankemenetluses osalemise kulude näol ainult kahju. Sellest tuleneb, et hageja väidetav kahju tuleneb otseselt nendest õigusrikkumistest, mille Üldkohus tuvastas, ning hagejale hankemenetluses osalemise kulude hüvitamise tingimused on täidetud.
- 199 Mis kolmandaks puutub tasandusintressi, siis tuleb meenutada, et selleks, et hageja võiks taotleda tasandusintressi määramist, on vaja, et tema puhul oleksid täidetud lepinguvälise vastutuse kohaldamise tingimused (2. juuni 1976. aasta kohtuotsus, *Kampffmeyer jt vs. EMÜ*, 56/74–60/74, EU:C:1976:78, ja 26. veebruari 1992. aasta kohtuotsus, *Brazzelli jt vs. komisjon*, T-17/89, T-21/89 ja T-25/89, EU:T:1992:25, punkt 35, mida apellatsiooniasemes kinnitas 1. juuni 1994. aasta kohtuotsus, *komisjon vs. Brazzelli Lualdi jt*, C-136/92 P, EU:C:1994:211, punkt 42).

- 200 Lepinguvälise vastutuse puhul on kahju hüvitamise eesmärk taastada hüvitist nõudva poole vara nii suures ulatuses kui võimalik. Seega, kui on täidetud lepinguvälise vastutuse kohaldamise tingimused, ei saa eirata ebasoodsaid tagajärgi, mille toob kaasa see, et kahju tekitanud sündmusest kuni hüvitise maksmise kuupäevani kulus aega, sest arvesse tuleb võtta raha väärtuse langust (27. jaanuari 2000. aasta kohtuotsus, *Mulder jt vs. nõukogu ja komisjon*, C-104/89 ja C-37/90, EU:C:2000:38, punkt 51, ning 13. juuli 2005. aasta kohtuotsus, *Camar vs. nõukogu ja komisjon*, T-260/97, EU:T:2005:283, punkt 138; vt selle kohta ka 3. veebruari 1994. aasta kohtuotsus, *Grifoni vs. komisjon*, C-308/87, EU:C:1994:38, punkt 40). Tasandusintressi eesmärk on niisiis korvata aeg, mis möödus, kuni kohus hindas ära kahju summa, sõltumata viivitusest, mida võib pidada võlgniku süüks (12. veebruari 2015. aasta kohtuotsus, *komisjon vs. IPK International*, C-336/13 P, EU:C:2015:83, punkt 37).
- 201 Kuna eespool punktides 197 ja 198 nähtub, et hagejale tuleb hankemenetluses osalemise kuludes väljenduv kahju hüvitada ja hüvitamise eesmärk on taastada hüvitist nõudva poole vara nii suures ulatuses kui võimalik, siis tuleb rahuldada hageja nõue, et talle makstava kahjuhüvitise summale, mis katab hankemenetluses osalemise kulud, liidetaks tasandusintress.
- 202 Kõigist nendest kaalutlustest tuleneb, et hageja hüvitise nõue tuleb rahuldada osas, mis puudutab kõnealuse hankelepingu sõlmimise võimaluse kaotamises seisnevat kahju ja hankemenetluses osalemise kulude hüvitamist, lisades tasandusintressi, ning jätta see ülejäänud osas rahuldamata.

2. Hüvitise maksmine

- 203 Hankemenetluses osalemise kuludes väljenduva kahju ja võimaluse kaotamises väljenduva kahju väljaarvutamise seoses märkis hageja, et esimene nendest summadest on 22 916 eurot. See summa põhineb hageja ametlikul raamatupidamisarvestusel, mille ta esitas Kreeka ametiasutusele 2010. aasta kohta. Sellele summale tuleb lisada tasandusintress Kreekas asjaomasel perioodil kehtinud intressimääraga, milleks 2010. aasta oktoobris oli 3,67%, lisades sellele kaks protsendipunkti. Intress arvestatakse sellele kuule järgneva kuu esimesest päevast, mille jooksul hageja tegi viimased ettevalmistused kohtusse pöördumiseks. Kuna ombudsmanile esitati seisukoht 27. veebruaril 2013, siis on selleks kuupäevaks 1. märts 2013.
- 204 Mis puutub teise kahjusse, siis hageja väidab, et kuna tal oli tõsine võimalus, et hankeleping sõlmitakse temaga, siis tuleb see kahju hinnata 1 002 125 eurole ehk 50% selle konsortsiumi pakkumuse summast, millesse ta kõnealuse hanke jaoks kuulus.
- 205 Hageja palub veel, et kahjuhüvitise summale lisataks 8protsendiline viivis, mis arvutatakse alates kohtuotsuse kuulutamise kuupäevast kuni summa tegeliku tasumise päevani.
- 206 Komisjon leiab, et hageja väidetav hankemenetluses osalemise kulude summa ei ole põhjendatud ja lisa A 11 esitatud dokument ei tõenda, et ta tegelikult need kulud kandis. Lisaks väidab komisjon, et hageja ei täpsusta, millisel õiguslikul alusel põhineb viivise nõue, ega too ära ei intressi arvutamise meetodit ega aega, millest alates intress on arvutatud.
- 207 Komisjon lisab, et hageja poolt võimaluse kaotamisega seoses nimetatud kahjuhüvitise summa on ilmselgelt liigne. Vastupidi hageja väitele ei tule pakkumusest 50% ulatuvat hüvitist pidada õigeaks ega mõistlikuks.
- 208 Esiteks tuleb sellega seoses märkida, et hagiavalduse lisa A 11 lugemisel ei selgu, millele vastab selles dokumendis toodud kategooria „Üldkulud“, ega põhjused, miks kulud on arvestatud alates 12st, 14st või 18st tööpäevast. Kui hagejalt kohtuistungil selle kohta küsiti, ei suutnud ta täiendavaid selgitusi anda.

- 209 Mis teiseks puutub tasandusintressi, siis tuleb tõdeda, et hageja ei ole esitanud ühtki tõendit, mis kinnitaks, et hankemenetluses osalemise kulud oleksid võinud nende investeerimise korral toota intressi, mille määr oleks võrdne Kreekas 2010. aasta oktoobris kehtinud intressimääraga, lisades sellele kaks protsendipunkti (vt selle kohta 27. jaanuari 2000. aasta kohtuotsus, *Mulder jt vs. nõukogu ja komisjon*, C-104/89 ja C-37/90, EU:C:2000:38, punkt 219, ja 26. novembri 2008. aasta kohtuotsus, *Agraz jt vs. komisjon*, T-285/03, ei avaldata, EU:T:2008:526, punkt 49).
- 210 Pealegi ei ole hageja esitanud ühtki tõendit, mis kinnitaks, et ombudsmanile seisukohtade esitamine kujutab endast viimast ettevalmistust, mille ta enne kohtu poole pöördumist tegi.
- 211 Kolmandaks tuleb tõdeda, et hageja ei esita oma kirjalikes seisukohtades ühtegi asjaolu, mis võimaldaks võimaluse kaotamisest tingitud kahju hinnangulist summat põhjendada. Kui temalt kohtuistungil selle kohta küsiti, ei suutnud ta Üldkohtule oma hinnangulist summat põhjendavaid elemente selgitada.
- 212 Kõiki neid asjaolusid arvestades tuleb tõdeda, et kuigi võimaluse kaotamisest tingitud kahju ja hankemenetluses osalemise kuludes seisneva kahju olemasolu on hüvitatava kahjuna põhimõtteliselt piisavalt tõendatud, ei ole kogukahju siiski käesoleval juhul piisavalt määratletav, et Üldkohus võiks hageja nõutavate summade osas seisukoha võtta või toimiku materjalide põhjal muu summa kindlaks määrata.
- 213 Kui kahju hindamise küsimust ei saa lahendada, on menetlusökoonomia kaalutlustel sobivam otsustada esmalt vaheotsusega liidu vastutus. Komisjoni rikkumiste tulemusel tekkinud kahju hüvitamiseks makstavate summade suurus määratakse kindlaks hilisemas menetlusstaadiumis kas pooltevahelise kokkuleppe alusel või sel juhul, kui sellist kokkulepet ei saavutata, Üldkohtu poolt (vt selle kohta 16. septembri 2013. aasta kohtuotsus, *ATC jt vs. komisjon*, T-333/10, EU:T:2013:451, punkt 199 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 214 Sellegipoolest tuleb nii menetlusosalistel kui ka Üldkohtul silmas pidada järgmisi asjaolusid.
- 215 Esiteks käesoleva hankemenetluse puhul pidada silmas asjaolu, et kuna hageja kuulus konsortsiumi, peab hüvitis vastama tema osalusele nimetatud konsortsiumis.
- 216 Mis teiseks puutub hankemenetluses osalemise kuludesse, siis tuleb ühelt poolt arvesse võtta hankemenetluses osalemise kulude täpne osa „üldkuludes“, mille hageja on esitanud, ja täpne selleks vajalik tööpäevade arv.
- 217 Teiselt poolt tuleb seoses tasandusintressiga arvesse võtta asjaolu, et selle ajavahemiku algus ja lõpp, mis annab õiguse rahaliseks ümberhindamiseks, peab olema kindlaks määratud vastavalt sellele kuule järgneva kuu esimese päevaga, mille jooksul hageja tegi viimased kohtueelsed toimingud, ja selle kohtuotsuse kuulutamise kuupäevaga, milles on tuvastatud kahju hüvitamise kohustus. Mis puutub tasandusintressi määra, siis tuleb arvesse võtta asjaolu, et raha väärtuse langust ajas väljendab aastane inflatsioonimäär, mille Eurostat (Euroopa Liidu statistikaamet) on kõnealuse perioodi jooksul tuvastanud liikmesriigis, kus hageja on asutatud.
- 218 Mis kolmandaks puutub võimaluse kaotamise, siis tuleb esiteks arvesse võtta seda tõenäosuse määra, mis hagejal oleks olnud hankelepingu sõlmimiseks, kui Üldkohus ei oleks õigusrikkumisi tuvastanud. Selleks tuleb esmalt kaaluda, kui tõenäoline on see, et hoolika uurimise tulemusena jäetaks kõrvale äriühingu A pakkumus, kuna huvide konflikti olemasolu võib olla pakkuja hankemenetlusest kõrvaldamise aluseks vaid tingimusel, et see asjaolu tekitab ebaausa konkurentsi, ning kuna hankija võib võtta meetmeid huvide konfliktist tuleneva eelise neutraliseerimiseks või hankemenetluse tühistada. Edasi tuleb arvesse võtta asjaolu, et hageja pakkumusel, mis oli asetatud teisele kohale, oleks olnud väga suur võimalus saada äriühingu A kõrvaldamisel edukaks tunnistatud. Lõpuks tuleb arvesse võtta asjaolu, et käesoleval juhul ei kasutanud hankija finantsmääruses ette nähtud võimalust hankest loobuda või hankemenetlus tühistada.

- 219 Teiseks tuleb arvesse võtta puhaskasum, mille hageja oleks võinud hankelepingu täitmisest saada. Selles osas tuleb kindlaks määrata puhaskasumi marginaal, mis sarnaste hankelepingute täitmisel üldiselt saadakse.
- 220 Kõiki neid asjaolusid arvestades tuleb lõpuks võimaluse kaotamise hüvitamiseks hädavajaliku kogusumma kindlaksmääramiseks võtta arvesse puhaskasum ja tõenäosuse määr hankeleping sõlmida.
- 221 Pooli tuleb kutsuda üles – eeldusel, et Üldkohus hiljem oma otsuse teeb – saavutama eeltoodud kaalutlusi arvestades nende summade osas omavaheline kokkulepe ja esitama Üldkohtule kolme kuu jooksul andmed nende hüvitiste suuruse kohta, mille suhtes on kokkulepe olemas, või kui kokkulepet ei ole, siis nõuded konkreetsete summade tasumiseks (vt selle kohta 16. septembri 2013. aasta kohtuotsus, ATC jt vs. komisjon, T-333/10, EU:T:2013:451, punkt 201).
- 222 Mis lõpuks puutub hageja nõudesse, et kahjuhüvitise summale lisataks 8protsendiline viivis, mis arvutatakse alates kohtuotsuse kuulutamise kuupäevast kuni summa tegeliku tasumise päevani, siis kohtupraktikast tuleneb, et kohustus tasuda viivist tekib alates selle kohtuotsuse kuulutamisest, millega tuvastatakse kahju hüvitamise kohustus, ja seda isegi juhul, kui Üldkohus esmalt vaheotsusega tuvastab kahju hüvitamise kohustuse ja jätab kahju hüvitamiseks makstavate summade suuruse kindlaksmääramise hilisemasse menetlusstaadiumi (4. oktoobri 1979. aasta kohtuotsus, Dumortier jt vs. nõukogu, 64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 ja 45/79, EU:C:1979:223, punkt 25; 13. novembri 1984. aasta kohtuotsus, Birra Wührer jt vs. nõukogu ja komisjon, 256/80, 257/80, 265/80, 267/80, 5/81, 51/81 ja 282/82, EU:C:1984:341, punkt 37, ning 26. juuni 1990. aasta kohtuotsus, Sofrimport vs. komisjon, C-152/88, EU:C:1990:259, punkt 32).
- 223 Kohaldatav intressimäär arvutatakse välja asjaomasele ajavahemikule kohaldatava Euroopa Keskpanga põhiliste refinantseerimisoperatsioonide intressimäära alusel, millele lisandub kaks protsendipunkti (17. märtsi 2005. aasta kohtuotsus, AFCon Management Consultants jt vs. komisjon, T-160/03, EU:T:2005:107, punkt 133; 26. novembri 2008. aasta kohtuotsus, Agraz jt vs. komisjon, T-285/03, ei avaldata, EU:T:2008:526, punkt 55, ja 25. novembri 2014. aasta kohtuotsus, Safa Nicu Sepahan vs. nõukogu, T-384/11, EU:T:2014:986, punkt 151).
- 224 Järelikult tuleb võimaluse kaotamises seisneva kahju hüvitisele ja hankemenetluses osalemise kuludes seisneva kahju hüvitisele, sealhulgas viimasele hüvitisele lisanduv tasandusintress, liita viivis alates käesoleva kohtuotsuse kuulutamisest kuni hüvitiste täieliku tasumiseni vastavalt Euroopa Keskpanga peamiste refinantseerimistoimingute jaoks kehtestatud määrale, millele lisandub kaks protsendipunkti.

IV. Kohtukulud

- 225 Kohtukulude kohta tuleb otsus teha hiljem.

Esitatud põhjendustest lähtudes,

ÜLDKOHUS (kolmas koda laiendatud koosseisus)

otsustab:

- 1. Mõista Euroopa Liidult välja hüvitis kahju eest, mis seisneb Vakakis kai Synergates – Symvouloi gia Agrotiki Anaptixi AE Meletoni võimaluse kaotamises sõlmida hankes „Albaania toiduohutussüsteemi tugevdamine“ (EuropeAid/129820/C/SER/AL) leping ja hankemenetluses osalemise kuludes.**
- 2. Resolutsiooni punktis 1 nimetatud hüvitise summale lisatakse viivis alates käesoleva kohtuotsuse kuulutamisest kuni hüvitise täieliku tasumiseni vastavalt Euroopa Keskpanga (EKP) peamiste refinantseerimistoimingute jaoks kehtestatud määrale, millele lisandub kaks protsendipunkti.**
- 3. Jätta hagi ülejäänud osas rahuldamata.**
- 4. Pooled teatavad Üldkohtule kolme kuu jooksul alates käesoleva kohtuotsuse kuulutamisest poolte vahel kokkulepitud hüvitiste summade suuruse.**
- 5. Kui kokkulepet ei saavutata, esitavad pooled Üldkohtule sama tähtaja jooksul oma rahaliselt väljendatud nõuded.**
- 6. Otsustada kohtukulude kandmine edaspidi.**

Frimodt Nielsen

Kreuschitz

Forrester

Póltorak

Perillo

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 28. veebruaril 2018 Luxembourgis.

Allkirjad

Sisukord

I. Vaidluse taust	1
II. Menetlus ja poolte nõuded	3
III. Õiguslik käsitlus	4
A. Vastuvõetavus	4
1. Hagi vastuvõetavus	4
2. Hageja argumentide vastuvõetavus	6
B. Sisulised küsimused	8
1. Liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise tingimused	8
a) Õigusvastane tegevus	10
1) Väidetav õigusrikkumine, mis väljendub selles, et hankemenetluses ei olnud järelevalve piisav ja tekkis huvide konflikt, mis asetab äriühingu A soodsamasse olukorda	10
i) Kas on tegemist isikutele õigusi andvate õigusnormidega?	11
ii) Piisavalt selgete rikkumiste esinemine	12
2) Väidetav õigusvastatus, mis väljendub hilinemises, millega talle tehti teatavaks pakkumuse edukaks tunnistamise otsus ja lepingu allkirjastamise otsus	20
b) Kahju ja põhjuslik seos	20
1) Põhjuslik seos väidetava õigusvastasuse – mis väljendub hilinemises, millega talle tehti teatavaks pakkumuse edukaks tunnistamise otsus ja lepingu allkirjastamise otsus – ja väidetava kahju vahel	20
2) Väidetav kahju ja põhjuslik seos õigusvastasuse – mis hageja sõnul väljendub selles, et hankemenetluses ei teostatud piisavat järelevalvet – ja nimetatud kahju vahel	21
i) Kahju, mis seisneb kasumi kaotuses	21
ii) Kahju, mis seisneb hankemenetluse õiguspärasuse vaidlustamise kuludes	22
iii) Kahju, mis seisneb võimaluse kaotamises osaleda teistes hangetes ja neis leping sõlmida	22
iv) Kahju, mis seisneb võimaluse kaotamises ja hankemenetluses osalemise kuludes .	23

2. Hüvitise maksmine	26
IV. Kohtukulud	28